

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA RUSKÉHO JAZYKA

**VNÍMÁNÍ POBYTŮ RUSKÝCH (SOVĚTSKÝCH)
VOJSK NA ČESKÉM ÚZEMÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Novotná

Specializace v pedagogice: Ruský jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Mgr. Andrej Artemov, Ph.D.

Plzeň 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně, s použitím odborné literatury a pramenů uvedených v seznamu, který je součástí této bakalářské práce.

V Plzni 2022

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych zde na tomto místě poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Andreji Artemovovi, Ph.D., který má velikou zásluhu na jejím vzniku. Během tvorby mé bakalářské práce mi věnoval nejen svůj drahocenný čas a předal mnoho rad, ale rovněž mi dodával velikou podporu, trpělivost a vždy byl ochoten mi pomoci.

Dále bych chtěla vyjádřit veliké díky dvěma pamětníkům, panu Josefu L. a paní Josefě L., kteří chtějí zůstat v anonymitě, ale přesto byli tak laskaví a poskytli mi své vlastní vzpomínky na rok 1968.

V neposlední řadě děkuji své rodině za to, že mě po celou dobu mého studia, ale i při psaní této práce, podporovala a projevovala empatii a pochopení.

OBSAH

ABSTRAKT	1
ABSTRACT	2
ÚVOD	3
1. RUSKÉ VOJSKO V ČESKÝCH ZEMÍCH V 17. A 18. STOLETÍ	5
1.1. PRVNÍ ZMÍNKY O NÁVŠTĚVÁCH RUSŮ V ČECHÁCH	5
1.2. RUSKÉ VOJSKO V ČESKÝCH ZEMÍCH PO OBDOBÍ VLÁDY PETRA VELIKÉHO	6
1.3. DŮLEŽITÁ FAKTA O VÝVOJI RUSKÉ ARMÁDY V 18. STOLETÍ	7
2. DOBA NAPOLEONSKÝCH VÁLEK	10
2.1. ÚČAST RUSKA V PROTINAPOLEONSKÝCH KOALICÍCH	10
2.2. RUSKÁ VOJSKA V ČESKÝCH ZEMÍCH V DOBÁCH NAPOLEONSKÝCH VÁLEK	12
2.2.1. RUSKÁ VOJSKA V PRAZE	12
2.2.2. RUSKÁ VOJSKA VE STŘEDNÍCH ČECHÁCH	14
2.2.3. SUVOROV V ČESKÝCH ZEMÍCH	15
2.2.4. KUTUZOV V ČESKÝCH ZEMÍCH	17
2.2.5. BITVA U SLAVKOVA	22
3. KONTAKTY S RUSKOU ARMÁDOU A VOJENSKÝMI ČINITELI V 19. STOLETÍ	26
4. RUSKÁ ARMÁDA V ČESKÝCH ZEMÍCH VE 20. STOLETÍ	30
4.1. OBDOBÍ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY	31
4.1.1. ZAJATECKÝ TÁBOR JOSEFOV	32
4.1.2. ZAJATECKÝ TÁBOR CHOCEŇ	35
4.1.3. ZAJATECKÝ TÁBOR V JINDŘICHOVICÍCH	36
4.2. RUSKÁ EMIGRACE V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ V ČESKOSLOVENSKU	37
4.3. OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	41
4.3.1. ZMÍNKY O SOVĚTSKÉ ARMÁDĚ A O OSVOBOZENECKÉ ARMÁDĚ GENERÁLA VLASOVA	41
4.3.2. OSUDY RUSKÝCH EMIGRANTŮ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V ČESKOSLOVENSKU	42
4.3.3. UDÁLOSTI KVĚTNA 1945	45

4.4. ROK 1968 V ČESKOSLOVENSKU	46
4.4.1. AUTENTICKÉ SVĚDECTVÍ PAMĚTNÍKŮ ZÍSKANÉ AUTORKOU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	48
4.4.2. POHLED Z DRUHÉ STRANY	49
4.5. OBDOBÍ MEZI LETY 1968 A 1989	50
4.6. ODCHOD RUSKÉ (SOVĚTSKÉ) ARMÁDY Z ČESKÉHO ÚZEMÍ	51
ZÁVĚR	53
RESUMÉ	56
SEZNAM LITERATURY	60
CIZOJAZYČNÉ ZDROJE:	65
PŘÍLOHY	66

ABSTRAKT

Bakalářská práce se věnuje problematice vnímání pobytů a působení ruských (sovětských) vojsk na našem území. Práce je členěna do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá působením ruských vojsk na území Českých zemí v 17. a 18. století. Druhá kapitola je věnována pochodům a pobytům ruské armády na našem území v období napoleonských válek, které byly velice časté a déle trvající. Obsahuje mnoho vzpomínek a pamětí. Třetí kapitola se zaměřuje na kontakty s ruskou armádou a vojenskými činiteli v 19. století. Čtvrtá kapitola se věnuje vzpomínkám a pamětem o působení ruských vojáků, zajatců, ale také i ruských emigrantů v Českých zemích ve 20. století. V kapitole je také uveden i odchod vojenských jednotek.

Cílem práce je především shrnout veškeré jednotlivé vzpomínky na vnímání ruské (sovětské) armády během několika staletí.

Klíčová slova: pobyty armády, paměti, ruská (sovětská) vojska, vnímání, armáda, České země

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the issue of perception of stays and operations of the Russian (Soviet) army in our territory. The work is divided into four chapters. The first chapter deals with the operation of the Russian army in the Czech countries in the 17th and 18th centuries. The second chapter is devoted to the marches and stays of the Russian army on our territory during the Napoleonic Wars, which were very frequent and long lasting. It contains many memories and memoirs. The third chapter focuses on contacts with the Russian army and military officials in the 19th century. The fourth chapter deals with the memories and memoirs of the activities of Russian soldiers, prisoners, but also Russian emigrants in the Czech lands in the 20th century. The chapter also shows the departure of military units.

The aim of this work is to summarize all the individual memories of the perception of the Russian (Soviet) army over several centuries.

Keywords: army stays, memories, Russian (Soviet) troops, perception, army, Czech lands

ÚVOD

V bakalářské práci se zaměřujeme především na vnímání pobytů ruských (sovětských) vojsk na teritorii Českých zemí. Ruská vojska mnohokrát procházela tímto územím, aby pomáhala svým spojencům v Evropě. Cílem bakalářské práce je zaměřit se především na vzpomínky a paměti, ve kterých se popisuje působení ruské armády a příslušníků ruské kultury na našem území v průběhu několika staletí. Soustředíme se hlavně na území dnešních Čech, Moravy a Slezska. Řadu dalších, jistě významných pamětí a událostí, které se odehrály mimo toto území, vynecháváme z důvodu zaměření této práce pouze na České země.

V bakalářské práci se často objevuje pojem armáda. „Armáda“ se ve vojenské terminologii¹ používá k označení ozbrojených sil určitého státu či národa. Je hlavní složkou ozbrojených sil státu. Armáda je garantem suverenity státu. Měla by být schopna odrazit napadení dalších států či zabránit expanzi z jiného území. Podílí se na udržení a nastolení míru.

Označení „Rus“, „ruský“ je v práci používáno v širším kontextu. Je nutné si pod tímto označením představit obyvatele a příslušníky nejprve carského Ruska (1547–1721), pozdějšího Ruského impéria (1721–1917) a nakonec i Sovětského svazu (1922–1991). V bakalářské práci se také objevuje termín „kozáci“ – jednalo se o nezávislé a samostatné obyvatele z území jižního Ruska a Ukrajiny.

Práce se zaměřuje na kulturně-spoločenské hledisko, měla by nám podat svědectví o vnímání působení „ruských“ vojáků, vojenských činitelů, mnohých významných osobností, ale také i civilistů na území Českých zemí. Dáváme přednost vzpomínkám českého obyvatelstva, ale uvádíme také i některé pohledy ze strany ruských (sovětských) vojáků, které se nám podařilo dohledat.

Tato práce je členěna do čtyř kapitol. Nejprve se zaměříme na nejstarší vzpomínky, které se o působení ruských vojáků a významných osobností dochovaly. Popíšeme vývoj ruské armády v 18. století, který spatřujeme důležitým, jelikož na začátku 18. století dochází ke značné reorganizaci ruské armády pod vlivem reformy Petra Velikého. Dále se zaměříme na období napoleonských válek, které je z pramenného hlediska poněkud rozsáhlé, a tudíž je v práci zpracováno jako samostatná kapitola. Též jsme k tomuto období vytvořili mapu pochodu Kutuzovovy armády na území Moravy, kterou nalezneme v příloze č.2. této práce.

¹ ROUŠAR, Jaroslav. *Česká republika a její profesionální armáda*. 1. vyd. Praha: Agentura vojenských informací a služeb, 2006.

Další kapitola je věnována 19. století. Zde mapujeme pouze některé návštěvy ruských vojenských činitelů v Českých zemích, které se nám podařilo dohledat. Poslední kapitola pojednává o 20. století a je dále členěna podle jednotlivých období a událostí, které se v souvislosti s tématem naší bakalářské práce udály.

Bakalářská práce shrnuje jak obecné informace, tak i nové poznatky o působení ruských (sovětských) vojsk na Českém území. Cílem práce je uvést doklady o vnímání těchto pobytů českými obyvateli, porovnat jednotlivá období a měnící se nálady mezi obyvateli na pobývání ruského vojska a příslušníků ruské kultury v Českých zemích.

Práce obsahuje rozsáhlý seznam literatury, ve kterém můžeme dále nalézt i mnoho dalších fotografických materiálů, které zde již více neuvádíme (z důvodu autorských práv). V příloze nalezneme námi vytvořenou časovou osu událostí, které odpovídají tématu bakalářské práce.

1. RUSKÉ VOJSKO V ČESKÝCH ZEMÍCH V 17. A 18. STOLETÍ

České země byly od nepaměti navštěvovány nejen ruskými výzkumníky či badateli a cestovateli, ale i knížaty, vojáky, posly a kupci. Z ruských letopisů či kronik se lidé dozvídali o Slovanech na západě, kde započali svou činnost svatí apoštolové Konstantin a Metoděj. O spojení Vladimíra Monomacha s Evropou se zachovaly zmínky v kronikách, kde se psalo, že podnikal výpravy „za Hlohov do českého lesa“.²

V 19. století badatelé předpokládali, že již v dobách husitských došlo ke sblížení Slovanů. Rusové věděli o podobnosti českého jazyka s ruským. V 16. století navštěvuje České země také poselstvo cara Feodora Ivanoviče.

1.1. PRVNÍ ZMÍNKY O NÁVŠTĚVÁCH RUSŮ V ČECHÁCH

Další informace o působení Rusů v Českých zemích se vztahují k červenci 1698. V březnu roku 1697 se Petr I. vydal na cestu, která vstoupila do dějin jako „Velké poselstvo“.³ Tehdy Rusové cestou do Vídně navštívili moravská města Jihlavu a Znojmo. Ve Vídni byli slavnostně přijati císařem Leopoldem I.

Počátkem 18. století Petr Veliký opět navštívil Čechy. „O první své cestě po cizině Petr Veliký, zamířiv z Hollandska přes Drážďany do Vídně, zavítal též do Prahy. Nemaje asi původně v úmyslu déle se zdržeti, pobyl přece v městě celý týden úplně na zapřenou, jsa s celým poselstvem ubytován v nejlepším tehdy pražském hostinci „V lázni“ na Malé straně.“⁴

O dalším jeho pobytu v Karlových Varech informuje časopis Lumír z roku 1852. Car Petr Veliký zde v Karlových Varech pobyl krátce roku 1710. A v letech 1711 a 1712 se zdržel déle. Užíval si zdejší léčivé prameny. „R. 1711 přijeli zároveň s carem vyslancové někteří, jako římský, polský, anglický a pruský.“⁵ Za dobu svého pobytu car navštěvoval zdejší řemeslnické dílny. „Tak ku příkladu ve vesnici Hammeru vlastnoručně ukoval podkovu. Soustružníka, v domě u červeného orla na staré louce přebývajícího, v dílně navštívil, za soustruh zasednul a vzav velký kus kosti slonové z ní vysoustružil pěknou, plochou,

² *Časopis Musea království Českého*. Praha: Matice česká, 1898, 72(1), s. 39. ISSN 1210-9746.

³ ГУРЬЕВ, Егор Максимович. *Великое посольство Петра I.* [online]. ЭНЦИКЛОПЕДИЯ Всемирная история. [cit. 04.02.2022]. https://w.histrf.ru/articles/article/show/vielikoie_posolstvo_pietra_i

⁴ *Časopis Musea království Českého*. Praha: Matice česká, 1898, 72(1), s. 40. ISSN 1210-9746.

⁵ *Lumír*. 28.10.1852(43), s. 1027. ISSN 1212-0243.

dosti velkou pyklu, kterouž pak místnímu děkanovi, knězi F. M. Böhmovi, daroval.“⁶ Petr Veliký byl znám svým kladným postojem k řemeslným pracím. Snažil se ovládnout dovednosti mnohých řemesel. Časopis Lumír se mnohokrát zmiňuje o zajímavých událostech spojených s pobytem cara Petra včetně různých komických příhod.

Co se ještě týče pobytu cara v Čechách, je známo, že malíř Jan Kupecký byl tehdy povolán do Karlových Varů. Zde pak cara několikrát namaloval. „Petr při prvním setkání umělce přátelsky uvítal, políbil ho nejen z úcty k jeho znamenitým dílům, ale také proto, že mohl mluvit s ním rusky a poslouchati srozumitelnou mu českou řeč.“⁷ Car si mistra Kupeckého zamiloval. Ať už pro jeho práci, tak i proto, že s ním mohl slovansky mluvit. Kupeckému nabídl možnost stát se ruským císařským dvorním malířem, on ale tuto nabídku nepřijal. Avšak pro cara Petra I. dále pracoval jak v Karlových Varech, tak i později v Lipsku či Norimberku. Car později použil svou podobiznu z kresby od Kupeckého jako reliéf císařovy hlavy na rublech. Po carově pobytu v Karlových Varech zůstala památka na vrcholu hory zvané „Jelení skok“. Do dřevěného kříže zde vyryl „rukou svojí Petr císař“.

Z Karlových Varů se car přesunul do Teplických lázní. Zde si užíval lázeňských procedur. „Avšak carovi se zdála koupelna jeho příliš chladnou býti (byloť ovšem již v druhé polovici listopadu), a takž dal v ní ihned postaviti kamna, v nichž notně topeno býti musilo, jak to v ruských koupelích obyčejem jest.“⁸ Jak dlouhou dobu v Teplicích strávil není známo. Později se sem ještě jednou vrátil. Šlo o poslední návštěvu cara v Čechách, o které není více informací.

1.2. RUSKÉ VOJSKO V ČESKÝCH ZEMÍCH PO OBDOBÍ VLÁDY PETRA VELIKÉHO

Ve 30. letech 18. století do Čech zavítali ruští vojáci. Šlo o první návštěvu Českých zemí ruskými vojáky. V roce 1735, po ukončené válce o polské následnictví, kterou vedlo na jedné straně Rakousko a Rusko a na straně druhé Francie a Španělsko za dosazení krále na polský trůn, pobývaly ruské pluky v Plzni a v okolí města po dobu deseti dnů, a to v těchto dnech: od 19. do 29. července 1735. „V čele připomínají se generálové Kejt, Bachmetěv, Lassi, Biron

⁶ Lumír. 28.10.1852(43), s. 1027. ISSN 1212-0243.

⁷ Časopis *Musea království Českého*. Praha: Matice česká, 1898, 72(1), s. 41. ISSN 1210-9746. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:68a9a84c-8b99-4b40-8ee1-fbf7e196b115>

⁸ SVÁTEK, Josef. *Dějiny Čech a Moravy nové doby, Kniha třetí, Díl II: Vladaření císaře a krále Leopolda I.* V Praze: I.L. Kober, 1894, s. 416.

a z pluků ubytovaných v okolí Plzně uvedeny jsou: moskevský, trojický, novgorodský, kyjevský, pskovský, archangelský a koporský.⁹

Přes zimu 1735 až 1736 se na cestě z rýnského bojiště zastavuje ruská armáda v Kolíně. „V Kolíně do 25. dubna 1736 byla umístěna část novgorodského pluku; již v březnu byl sem zavítal štáb archangelského pluku a teprve v měsíci květnu vydali se „Moskvané“ na další cestu, zůstavivše po sobě paměť jako lidé neobyčejně dobří a znamenitou chutí obdaření. V účtech města Kolína zachovaly se číslice útrat na udržování ruského vojska.“¹⁰

1.3. DŮLEŽITÁ FAKTA O VÝVOJI RUSKÉ ARMÁDY V 18. STOLETÍ

Na přelomu 17. a 18. století car Petr I. Veliký započal řadu velkých reforem, které se týkaly všech životních sfér. Uskutečnil reformy: administrativně správní, školskou, hospodářskou. Velkou energii vynaložil při reformování vojska, kam lze zařadit modernizaci armády i vytvoření námořnictva.

Car hledal při přeměně ruského impéria nápady v cizině. Nejvíce se inspiroval v evropských zemích. Jedním z jeho hlavních cílů bylo vojensky posílit svou zemi. Petr se věnoval armádě od dětství. Již v mládí si uvědomil povinnost vytvořit silné a správně vyzbrojené vojsko.

Ke konci 17. století se ve vojenství projevovala zaostalost za západní Evropou, proto chtěl car armádu rozšířit a modernizovat. Z tohoto důvodu šla většina financí ze státní pokladny na vojenské výdaje. S tím souvisí následné daňové zatížení obyvatelstva.

Doposud měli v Rusku významnou roli střelci, kteří sloužili jako pravidelné jednotky armády. Když regentkou na ruském trůnu byla carevna Sofie, většina střelců ji podporovala. Jakmile se vlády ujal Petr, střelci pro něj začali být hrozbou. „Střelci představovali ve vojenské organizaci anarchismus.“¹¹ Při pobytu Petra v Evropě v rámci Velkého poselství, střelci povstali. „Ti, kteří se zúčastnili povstání, byli pohnáni před soud a v říjnu 1698 bylo 799

⁹ *Časopis Musea království Českého*. Praha: Matice česká, 1898, 72(1), s. 42. ISSN 1210-9746. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:68c5ae74-9e43-4f1d-a8d8-dd290b5a722>

¹⁰ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí: 1735 - 1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 7.

¹¹ BÁRTÍKOVÁ, Heda a kol. *Galerie nesmrtelných: Evropané, svazek 2*. Třebíč, Akcent, 1999, s. 41.

z nich popraveno, zbytek byl poslán do vyhnanství na Sibiř a střelecké vojsko bylo jako celek zlikvidované.“¹² Oficiálně střelci v Rusku zanikají v roce 1713.

Petr Veliký zavedl rekrutování vojáků z řad dobrovolníků. Takto formoval novou armádu. Pravidelně odváděl rekruty z řad nevolníků, sedláků či svobodných mužů. „Ani tato opatření však nestačila. Ruská armáda čítala v roce 1704 pouze 60 000 mužů.“¹³ Pokračovalo se v odvádění mužů do armády. „Odvedenci se nazývali západním slovem „rekrut“, a podle švédského vzoru, bylo podmínkou, aby byli fyzicky zdatní a svobodní muži ve věku 15-20 let. Odvody, tedy, jak se začalo nově západně nazývat „rekrutování“ se odehrávalo i několikrát do roka. Výsledkem bylo 400 000 rekrutů odvedených v letech 1705–1725.“¹⁴ Součástí důstojnického sboru byli od roku 1700 i cizinci, protože napomáhali k zavádění moderních evropských vojenských metod. Do armády nebyli přijímáni Židé. Dochází k rychlejšímu zavádění nových zbraní. Pro jejich výrobu byly použity kostelní zvony, ale i nově se rozvíjela výroba na Urale, kde se nalézaly velké zdroje železné rudy.

Car Petr I. Veliký vytvořil několik privilegií pro členy armády. Důstojníci získali přednost na úřadech, ve státních institucích i ve společnosti. Po svém odchodu do důchodu byli zbaveni odvodu daní. Důstojníci dostávali pravidelný žold, ovšem řadoví vojáci často ani žádný žold nedostali. Někdy kvůli tomu trpěli hladem. Po dobu vlády cara bylo založeno i mnoho vojenských škol. Už v roce 1701 vzniká první dělostřelecká škola, poté i škola pro armádní chirurgy a později i škola vojenské techniky v Moskvě a Petrohradě. Dále nechal založit několik škol navigačních a také akademii námořnictví v Petrohradě.

Námořnictvo bylo dalším důležitým cílem Petra I. Velikého. Petr Veliký se stal faktickým zakladatelem ruského námořnictva. Od mládí měl vztah k moři a námořnictví. Zajímal se o loďstvo. Mimo jiné si car uvědomil potřebu získat přístup k Baltskému moři. Snažil se vybudovat silné vojenské a obchodní loďstvo. Na výstavbě loďstva se podíleli hlavně poddaní, později byli přizváni i zahraniční konstruktéři. „Válečné námořnictvo bylo tvořeno celkovým počtem 25 000 námořníků. Petrova flotila, byť menší než anglická, se s ní mohla směle srovnávat, i když car Petr začínal v podstatě na „zelené louce“.“¹⁵ Přestože byla flotila

¹² BÁRTÍKOVÁ, Heda a kol. *Galerie nesmrtelných: Evropané, svazek 2*. Třebíč, Akcent, 1999, s. 41.

¹³ KOBERNA, František. *Zákony o státním zřízení za Petra I. Velikého [online]*. Plzeň, 2014 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dpburo/>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická, s. 31.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž, s. 37.

Petra I. Velikého menší než flotily některých evropských mocností, dala se s nimi dozajista porovnávat.

2. DOBA NAPOLEONSKÝCH VÁLEK

Období napoleonských válek jsme se rozhodli vyčlenit do zvláštní kapitoly, jelikož pobyty ruské armády na území Českých zemí byly v tuto dobu velice časté. Ruská armáda procházela přes české území a zdržovala se zde delší dobu. Zdejší obyvatelé ponechali četné vzpomínky na tyto pobyty. Ruští vojevůdci a důstojníci se účastnili společenských událostí, navštěvovali rodiny významných představitelů společnosti a byli ubytováni v českých domech.

V závěru této doby české země navštívil také Alexandr I. O pobytu cara informuje časopis *Český lid*, který se řadí k jednomu z nejstarších vědeckých časopisů u nás. „Událost, jak car Alexandr I. dne 19. října 1815 oře u Hosína na Hluboké, zvěčněna jest obrazem, který namaloval Ferdinand Runk (1797–1819) učitel kreslení v rodině knížete Josefa Schwarzenberka.“¹⁶

2.1. ÚČAST RUSKA V PROTINAPOLEONSKÝCH KOALICÍCH

Velká francouzská revoluce je období v dějinách Francie mezi lety 1789–1799. Tehdejší, pro celou Evropu známá forma monarchie – absolutistická monarchie – byla ve Francii nahrazena „vládou lidu“ a republikánstvím. Jedná se o přelom v evropských dějinách. Díky této revoluci přechází Francie od absolutismu k občanství. Za těmito událostmi stojí zhoršení hospodářské situace ve Francii, ale i nepříznivé počasí a s tím související následná neúroda. „Francouzská revoluce zasadila těžkou ránu feudálnímu společenskému zřízení na celém světě. Proti revoluční Francii vystoupily přední evropské monarchie.“¹⁷

Již v roce 1791 se rakouský císař Leopold II. spojil s pruským králem a započali společný boj proti Francii. Později se k nim přidávaly další země: Anglie, Španělsko, Rusko, Nizozemí, a další. V následujícím období vznikla celá řada koalicí evropských zemí, které bojovaly proti republikánské a později napoleonské Francii. Anglie se obávala rychlého průmyslového, zemědělského ale i obchodního rozvoje Francie. „Z obavy, že ztratí světové prvenství, použila Anglie všech prostředků, aby získala do protifrancouzské koalice kohokoli, neohlížejíc se na to, zda je jejím nynějším spojencem bývalý nepřítel – Nizozemí, ruský car, či turecký

¹⁶ *Český lid*. Praha: F. Šimáček, 1905, XIV (1), s. 211. ISSN 0009-0794.

¹⁷ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 13.

sultán.“¹⁸ V roce 1793 vzniká první protifrancouzská koalice, které se účastní především Anglie, dále také Rakousko, Prusko, Španělsko, Rusko, Nizozemí, Neapolské království, Sardinie a několik knížectví německých. Zpočátku revoluční armáda Francie nad vojsky koalice vítězila, což způsobovalo jejich rozvrat. Nakonec v protifrancouzské koalici zůstala jen Anglie a Rakousko. „Velitelem francouzského vojska v Itálii byl Napoleon Bonaparte.“¹⁹ Napoleon donutil Rakousko podepsat mír v Campo Formio. Tímto činem se stává velmi opěvovaným, ve Francii je dokonce nazýván osvoboditelem. Avšak jeho další útoky ve Švýcarsku a v Nizozemí zapříčinily vznik další protifrancouzské koalice, v pořadí již druhé. Členy se stávají Anglie, Rakousko, Rusko, Neapolsko, Španělsko a Turecko. Hlavní úkol zde měla ruská armáda pod vedením maršála Suvorova. Ruská armáda poráží Francii. Jenže kvůli sporům mezi carem Pavlem I. (vládl 1796-1801) a rakouským císařem Františkem vystupuje Rusko z koalice. Napoleon pak poráží Rakousko v bitvě u Marenga. Další vítězství Francie je u Hohelinden. Rakousko tak raději uzavírá mír v Lunéville.

V roce 1805 proběhla válka třetí koalice proti Francii. Koalice vzniká v důsledku Napoleonova korunování se císařem. Členy této koalice bylo jednoznačně Rusko, dále také Británie, Rakousko a Švédsko. Velitelem ruské armády se stal Michail Illarionovič Goleniščev-Kutuzov. V tuto dobu se odehrála jedna z věhlasných bitev těchto válek (bitva u Slavkova), o které se v práci zmíním v kapitole 2.2.5. Spojenecká vojska rakousko-uherská si zde nevedla dobře a v bitvě utrpěla porážku.

Později mezi lety 1806–1814 proběhly války čtvrté, páté a šesté protinapoleonské koalice. V rámci těchto bojů na území Českých zemí se uskutečnila bitva na východě území, o které se již více nezmiňuji. Jednalo se o bitvu u obce Chlumec. Spojenecká vojska zde dokázala porazit vojska Francouzů. Výsledkem celého koaličního tažení i přes prvotní vítězství francouzských vojsk byla nakonec porážka Napoleona.

¹⁸ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 13

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

2.2. RUSKÁ VOJSKA V ČESKÝCH ZEMÍCH V DOBÁCH NAPOLEONSKÝCH VÁLEK

Další návštěva Čech ruskými vojáky, spojenci Rakouska na evropském bitevním poli, proběhla v roce 1799. Šlo o dobu francouzských revolučních válek – tedy válek, trvajících v letech 1792–1802 během doby Velké francouzské revoluce.

Napoleonské války, jako další série konfliktů v Evropě, které následují po revolučních válkách, trvají v letech 1803–1815. Angažovanost Ruska v těchto válkách byla spojena s přesvědčením ruských carů o potřebě zasáhnout proti jakémukoliv revolučnímu hnutí. Od doby Kateřiny II. přes jejího syna Pavla I. až po vnuka Alexandra I. se ruští carové snažili o potlačení pronikání revolučních myšlenek.

2.2.1. RUSKÁ VOJSKA V PRAZE

Na začátku července roku 1799 do Prahy vkročila první ruská vojska. Město se na jejich příchod připravovalo již několik dní předem. Pražanům se vojáci, především uralští kozáci, zalíbili. Tehdejší lid byl překvapen jejich hrdinským vzezřením a výzbrojí. Měli u sebe dlouhá kopí a pušky. Mezi vojáky se našli i muži staršího vzhledu. Lid byl uchvácen vzhledem uralského plukovníka, kterého popisuje jako muže středních let a vysoké postavy, avšak velmi silného a zdravého s dlouhým vousem, který měl na hrudi kříž zdobený drahokamy a brilianty.²⁰ Z tehdejších pamětí a zpráv je patrné, že pro občany se jednalo o velkou a radostnou událost. V Praze se shromáždil lid pražský i cizí. V knize vydané k dvoustému výročí pobytů ruské armády se popisuje nálada obyvatel Prahy a také pozitivní vnímání podobnosti ruského a českého jazyka.²¹ „Za uralskými kozáky vstoupili do Prahy s hudbou dva dragounské pluky, které zalíbily se také Pražanům neobyčejně svým skvělým zevnějškem a překrásnými koňmi; po nich následovali myslivci, granátníci a mušketýři, zkušení již, jak poznamenává všímavý pražský kronikář, v bojích, o čemž svědčí značný počet řádů a medailí, které zdobí hrudi důstojníků, řadových vojáků, ba též bubeníků.“²²

²⁰ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí: 1735 - 1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 11.

²¹ Tamtéž, s. 12.

²² Tamtéž, s. 12.

Skoro v půli července přišel dle tehdejších zpráv druhý oddíl do Prahy. „Při té příležitosti vrstevník opakuje pochvalu za překrásné chování vojska na pochodě a poznamenává dále: „Jsou vůbec neobyčejně vděční a líbezni všem, kdo přátelsky, přívětivě k nim se chovají“.²³ Například při jídle nikdo z vojáků nezačne jíst či pít, dokud se všichni nepomodlí. Při každé příležitosti se o vše podělí s přáteli. Tehdejší obyvatelé vojáky vnímali jako skromné. Z popisu událostí je zřejmé, že český lid byl poctěn návštěvou ruských vojsk a velice rád je vždy pohostil. Podle výpovědi jeden z místních obyvatel Prahy počastoval tyto vojáky bochníkem a korbelem svého piva. K překvapení místních si vojáci neřekli o přidání více jídla a pití, ba naopak uvolnili své místo přáteli. Chovali se slušně a s úctou, a nezanechali za sebou žádný nepořádek. Nakonec vojáci svému hostiteli chtěli zaplatit, avšak ten to odmítl. Vojáci alespoň na poděkování krásně zazpívali.²⁴

Z jiných zpráv je známo, že vojáci při cestě do Prahy potkali chudáky a dali jim peněz, že je ani nepobrali. Jindy zase kupovali chléb od malé dívky, kdy jeden z vojáků se strachoval, zdali zaplatili tolik, kolik měli. A tak poprosil někoho, kdo šel zrovna kolem, aby zkontroloval, zda dívce dali správný obnos peněz.

Další zajímavou zprávou, kterou zmiňuje deník „Lidová demokracie“ je to, že při pochodech města Prahy zemřel jeden z ruských vojáků. Jeho přátelé však ani na vteřinu nezaváhali a začali v jedné nejmenované ulici uprostřed Prahy kopat přáteli hrob, aby uctili jeho památku. Takové počínání však nebylo v Českých zemích obvyklé, a tak Pražané ihned po odchodu vojsk tělo mrtvého ruského vojáka vykopali a uctivě jej pohřbili na lepším místě.²⁵

V pamětech Pražanů se též objevuje informace, že vojákům chutná ovoce a že si v nedaleké vsi vlastníma rukama postavili lázeň. Jednalo se o parní lázeň (баня) v prohlubni země, kterou vytápěli rozžhaveným kamením. Poté, co tuto lázeň opustili, se prý navzájem mezi sebou polili vodou a „mrskali březovými metlami“.²⁶ Z toho důvodu, že tato vojska pospíchala do Itálie, zdržela se v Praze jen týden. „Poslední čísla pražských novin z července roku 1799 již neobsahují nijakých toho druhu zpráv.“²⁷ Později se uvádí: „Ale přešlo několik měsíců

²³ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí: 1735–1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 12.

²⁴ Popis událostí jsme zkrátili, ale vycházíme stále již ze zmíněného pramene: FRANCEV, 1935.

²⁵ *Lidová demokracie: orgán Československé strany lidové*. Praha: Nakladatelství Lidová demokracie, 06.11.1949, 5(260), s. 7. ISSN 0323-1189.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí: 1735 -1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 17.

a ruští orlové objevili se ve zdech „zlaté“ Prahy, setkávajíce se na zpáteční pouti ještě s větším nadšením a větší přízní, jako dobří, staří známí a vítězové-spojenci, kteří pokryli své prapory nevadnoucí slávou na bojištích italských a švýcarských.“²⁸

2.2.2. RUSKÁ VOJSKA VE STŘEDNÍCH ČECHÁCH

Z historie obce Malína se dozvídáme o pobytu ruských vojsk na Kutnohorsku. Vojska se zdržela ve vesnici Malín, která je situována asi 3 km na severovýchod od Kutné Hory. Prameny této vesnice uvádějí zmínku o ruském vojsku. „R. 1799 přitáhlo do krajiny zdejší ruské vojsko, které táhlo proti Francii a zůstalo tu od 1. do 13. července, jelikož bylo odtrženo špatným vedením od hlavního voje a čekalo dalších nařízeních, kde spojití se s armádou hlavní. Potraviny, jichž vojsko sebou přineslo, byly brzy ztráveny a tak obyvatelé zdejší krajiny nuceni byli vojsko i s koňstvem vydržovati. Po vtrhnutí Rusů do okolí zdejšího přihnáno za nimi stádo polských volův. Ale nedlouho poté vypukla mezi dobyt看em plicní nákaza, která tak strašně řádila, že v několika dnech veškerý tento dobytek obětí moru se stal.“²⁹ V pramenu se též uvádí, že ruská vojska vzala místním lidem všechnen dobytek i jídlo.

Vojska byla rozmístěna v okolí této vesnice (například v Hlízově, v Církvici, v Třebešicích a dalších vesnicích). V pramenu se též uvádí počty vojáků a potravin, které spotřebovali. Celkově šlo o 35 520 vojínů s něco málo přes 20 000 koňmi. Vojáci každý den spořádali přes 40 000 bochníků chleba. „Vydržování vojska toho ublížilo jinými nehodami již vysíleným držitelům gruntův. Obyvatelé byli sice těšeni, že se jim od Ruska náhrady dostane, avšak likvidace přišla až po 10 letech. Požadavky obyvatelstva byly na nepatrnou cenu uvedeny a konečně vyplaceny tak zvanými černými bankocetlemi, jichž cena byla velmi nízká.“³⁰ I následující války, které se vedly s Francií a trvaly jen s menšími přestávkami až do roku 1814, nebyly pro tyto obce prospěšné.

Dalším rokem, kdy procházelo ruské vojsko Malínem, je rok 1813. V tu dobu se zde objevila vojska ruská i rakouská, která táhla k Lipsku, kde byl Napoleon Bonaparte těmito vojsky

²⁸ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí : 1735 - 1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 17.

²⁹ LEDR, Josef. *Dějiny obce Malína*. V Kutné Hoře: nákladem obce Malínské, 1897, s. 33.

³⁰ Tamtéž.

poražen. Tento rok je vnímán jako nejkrutější, jelikož všechno jídlo bylo odneseno. A náhradu tehdejší lid dostal až po pěti letech.

2.2.3. SUVOROV V ČESKÝCH ZEMÍCH

Alexandr Vasiljevič Suvorov (1730–1800) se při své cestě po Evropě roku 1799 zastavil také v Plzni, kde pobýval od 16. do 18. prosince. Se svým vojskem zde slavili svátek svatého Mikuláše. V chrámu svatého Bartoloměje se konaly bohoslužby, kterých se vojáci taktéž účastnili. Při příležitosti těchto událostí pak Suvorov svým vojákům „udílel rakouské tereziánské kříže.“³¹ Následně se Suvorov s obrovskou ctí podepsal v pamětní knize plzeňského střeleckého sboru.

Poté Suvorov těsně před vánočními svátky dorazil do Prahy. Jeho pobyt zde trval přes měsíc. Na jeho počest byly městem, vládou, ale i prostými občany strojeny oslavy, bankety či slavnostní představení a opery. Do těchto příprav se zapojili i jeho krajané. Suvorov byl opěvován jako velký hrdina a vojevůdce. Například při příležitosti jeho návštěvy divadla český lid přivítal Suvorova pokřikem: „Ať žije rek Suvorov!“, což ho samozřejmě potěšilo a zároveň, dle výpovědí svědků, i dojalo. Suvorov na oplátku uspořádal ples v domě jednoho místního barona³², kde měl svůj byt. Následoval banket a ještě jeden velký ples uspořádaný v hostinci „V lázni“ na Malé Straně. Při této příležitosti měl být postaven veliký transparent, na kterém byly vyobrazeny veškeré srážky poslední výpravy, které se Suvorov sám účastnil.

Všem přítomným se líbilo, jak byl Suvorov veselý, stejně tak i jeho mravy a družnost. Zaujalo je i to, jak se skoro otcovsky staral o své vojsko a dělil se s nimi o jídlo i pití. Po těchto oslavách se Suvorov společně s generálem Lambertem a Tučkovem se svými vojáky vydali k Vídní. Cestu měli například i přes Český Brod či Vysoké Mýto.

Dle pramenů a pamětí města Vysokého Mýta zde pochodovalo přes 35 000 mužů s 21 556 koňmi. Toto vojsko táhlo do Švýcarska za vojskem generála Suvorova na pomoc proti Francouzům. Pochodů bylo celkem pět. První pochod s velitelem Kozlovem o 6.950 mužích. V pamětní knize stojí: „Byli při tom i Kozáci urálští, ve svém munduru k podivení.“³³

³¹ *Lidová demokracie: orgán Československé strany lidové*. Praha: Nakladatelství Lidová demokracie, 06.11.1949, 5(260), s. 7. ISSN 0323-1189.

³² Jméno barona se nám bohužel nepodařilo dohledat.

³³ *Paměti města i kraje Vysokomýtského*. Ve Vys. Mýtě: Herm. Jireček, 1886-1900, s. 81. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4a1d8120-e46b-11e6-b333-5ef3fc9ae867>.

Druhý pochod o dva dny později čítal okolo 4 300 mužů. Následoval třetí, čtvrtý a pátý pochod. Společně s těmito pochody zde procházeli vojenští lékaři, polní pošta či zásobnické oddělení. A jak stojí v pamětní knize: „Jednotliví sousedé mívali až po 44 mužích na bytu.“³⁴

Ke konci roku 1799 se ruským vojskům společně s vojskem rakouským dostávalo úspěchů nad Francouzi ve Vlaších. Avšak vojsku ve Švýcarsku se vedlo hůře. A to tak, že ruský generál Suvorov, jehož vojska zvítězila ve Vlaších, byl nucen vrátit se ze Švýcarska.

Rok 1800: „Dne 28. ledna vracelo se vojsko ruské zase, ale již ne tak četné. Do Mýta přišel sám generalissimus, polní maršál Suvorov. Naproti jelo jim několik sousedů v celém ubrání jako myslivci zeleně ustrojeni, od kteréhožto času mělo město svůj pravidelný myslivecký sbor.“³⁵

Generál se ubytoval v domě vedle radnice a v upomínku na svou návštěvu města se zapsal do pamětní knihy tamního tehdejšího mysliveckého sboru města. K podpisu ještě přidal svou pečeť. Poté přátelsky políbil starostu města a řekl mu: „Dejte za mne políbení všem bratrům vaší vážené společnosti, kteří podepíší se sem za mnou.“³⁶ Dne 1. února s ním odešlo celé jeho vojsko se zásobami v počtu 28 000 vojáků. Po odchodu ruské armády se život v Praze vrátil do běžných kolejí. Nicméně obyvatelé města pozitivně vzpomínali na tento pobyt polního maršála Suvorova se svými vojenskými oddíly. Při svém odchodu byli Rusové skromní. Chovali se důstojně, stejně tak, jako když procházeli městy poprvé. Tímto tedy o sobě jen utužili pěknou pověst. Češi jim přáli šťastný návrat do své vlasti.

Existují zmínky o tom, že ruští kozáci při svém odchodu z Českých zemí dokázali zachránit kolem 150 lidí během povodní. Tito lidé se jim chtěli odměnit za jejich laskavost a pomoc. Ale kozáci byli už tak odměněni vděkem a slzami zachráněných lidí, a tak žádnou odměnu za svůj hrdinský čin nepřijali. (pramen neuvádí, kde se toto odehrálo).

³⁴ *Paměti města i kraje Vysokomýtského*. Ve Vys. Mýtě: Herm. Jireček, 1886-1900, s. 81. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4a1d8120-e46b-11e6-b333-5ef3fc9ae867>.

³⁵ Tamtéž, s. 82.

³⁶ FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí : 1735 - 1935*. Praha-Strašnice (Vinohradská 199): Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935, s. 25.

2.2.4. KUTUZOV V ČESKÝCH ZEMÍCH

Podolská armáda s vrchním velitelem Kutuzovem (1745–1813) dle rusko-rakouské dohody táhla v roce 1805 v šesti proudech a měla něco přes 45 500 mužů. Tyto pochody po sobě následovaly asi zhruba po dvou dnech. První zastávku si ruské vojsko udělalo v haličském městě Brody, které se již nacházelo na území habsburské monarchie. Zde se ruská armáda spojila s rakouskou. Před vstupem vojáků na území Moravy a Slezska byl vypracován přesný plán jejich cesty. Určena byla i místa přenocování vojáků. Rakousko si přálo, aby pochod ruské armády zůstal v tajnosti a Francie tak byla později překvapena. Jenže to nebylo možné, neboť na rakouském území bylo mnoho francouzských špehů. Rakousko také slíbilo, že se o ruské vojáky na území monarchie postará. Předem se určily zásobovací stanice, které byly plněny základními potravinami. Vojáci si za potraviny platili sami směněnými penězi.

Kutuzov v září dorazil do Těšína a zabydlel se ve městě. Pluky měly zrychlit své pochody, jenže tuto informaci nedostaly včas, a tak se v Těšíně sešlo najednou sedm pluků. Místní úřady neměly připraveno ubytování pro tolik vojáků, a tak Kutuzov pouze požádal o poskytnutí stravy pro své vojáky. Rozhodl se, že místo k přespaní si armáda zajistí sama. Vojáci, kteří nenašli nocleh pod střechou, přečkali noc na náměstí či v okolních ulicích. Dle popisů tehdejších svědků vše bylo v klidu a vojákům stačily jen brambory či kaše.³⁷ „Zpočátku se prý v Těšíně ruských vojáků báli. Zavírali před nimi dveře a hleděli se jim vyhnout.“³⁸, když je však místní lidé lépe poznali, nebáli se. Kutuzov dal rozkaz k sestavení zvláštní jednotky ke kontrole vojáků ve městě. Stejně Kutuzov pokračoval i v jiných městech. Mimo jiné také rozkázal zrychlit pochody. Dny k odpočinku byly snižené a směr pochodu byl pozměněn kvůli deštům a špatnému terénu. „Od Těšína tedy ruští vojáci postupovali zrychleným tempem. Na příkaz rakouské armády musela panství, jimiž Rusové procházeli, obstarat povozy s potahy a kočími a přidělit je vojákům, aby se mohli střídavě vézt. Důstojníci jeli v kočárech. Aby se pochod nezdržoval, byli koně přikrmováni za jízdy.“³⁹

Státní správa vypracovávala směrnice jak o ubytování vojáků, tak i o zásobování těchto vojsk. Generálům bylo poskytnuto ubytování na zámcích či v nejlepších budovách, velitelům pochodů měly být nabídnuty byty, štábní důstojníci bydleli po jednom, ostatní důstojníci po deseti. Rolníkům se také doporučovalo poskytnout vojákům své obytné místnosti

³⁷ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 39.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž, s. 40.

místo stodol, aby se zabránilo nehodám a požárům. Ve směrnici byly rozkazy k opravě cest, které se při přesunu vojáků využijí. Obsažena zde byla i povinnost ustájení koní a důležité bylo i zásobování vojska. Dalším zvláštním nařízením bylo „odstranění povětrných ženštin a ostatní holoty, která se obyčejně pod různými záminkami plíží za každým vojskem.“⁴⁰

V období působení vojáků ruské armády na Moravském a Slezském území bylo nezbytné uvést několik opatření - hlavně bezpečnostní opatření a protipožární opatření. V Čechách totiž nebylo dostatečné množství míst a prostor k ubytování, a tak vojáci nocovali na ulicích, náměstích či na dvorech, kde si rozdělávali oheň.

Vídeňský dvůr též požadoval další zrychlení pohybu armády. Kutuzov ale tomuto požadavku nevyhověl. Mnoho jeho vojáků onemocnělo. Obuv měli kvůli špatnému terénu rozbitou, a tak museli jít bosí. Všichni již byli vyčerpani touto náročnou cestou. Navíc Kutuzov neobdržel žádné mapy, které byly pro jejich pochod nezbytné.

Dalším problémem byla dělostřelecká munice, kterou nebylo možné vzít dále s sebou a ta rakouská munice měla jinou ráži. Kutuzov vydává rozkazy a nechává vyzbrojit dragouny novými botami a šavlemi.

Jak již bylo zmíněno, ruští vojáci si kupovali jídlo a pití sami, a tak měli dostatek finančních prostředků v ruské měně. Tehdejší směna na rakouskou měnu byla velice obtížná a vojáci si peníze měnili dle svých potřeb. Jenže v Rakousku byly v oběhu nehodnotné bankocetle a kde kdo tak využil neznalost ruských vojinů a vyměnil jim tyto bezcenné, někdy i dokonce padělané bankocetle, za jejich hodnotné ruské peníze. Kvůli těmto problémům bylo domluveno, že peníze vojákům za bankocetle budou měnit pouze určené úředníci a zároveň byl určen pevný kurz měny.

V říjnu dorazily do Znojma první ruské jednotky. S jejich příchodem se ve městě zavedla řada opatření hlavně proti dezertérům a špiónům. Například bylo kontrolováno, kdo přichází do města. Mimo ruského vojska se sem lidé dostali na propustku či potvrzení, že patří k armádě. Každý, kdo chtěl projít branami města, byl kontrolován. Ze Znojma pak vojáci pokračovali do Dolního Rakouska. Kutuzov v té době vydává nařízení ke zrychlení a zabezpečení své armády. Mimo jiné také dal rozkaz vojákům, aby se chovali co nejvíce laskavě k obyvatelům. Jenže kvůli rakouskému vojevůdci Mackovi a jeho špatné taktice, došlo k tomu, že musela rakouská armáda v bojích s Napoleonem u Ulmu kapitulovat. Ruská armáda byla teprve na cestě. Zbývalo jim do cíle okolo 600 km.

⁴⁰ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 41.

Kutuzovova armáda došla k Braunau, kam se blížila i vojska francouzská. Francie čítala okolo 200 000 vojáků, což bylo téměř pětkrát více, než měla ruská armáda. Vojáci Podolské armády byli navíc hodně vyčerpaní a unavení dlouhou a náročnou cestou. Mimo to také hladověli, protože po cestě měli problém se zásobováním. Kutuzov dobře věděl, že postavit se tak silnému nepříteli, silnějšímu, než je jeho armáda, je zbytečné. A tak se snažil všemožnými způsoby zachránit své vojsko.

Rakouský císař František I. napsal Kutuzovovi dopis, ve kterém oslavoval jeho vojenské úspěchy a zásluhy a zároveň ho prosil, aby mu pomohl zachránit jeho monarchii. Všichni byli ale toho názoru, že Napoleon nad ruskou armádou v Braunau zvítězí. Kutuzov to ale viděl jinak. Napsal odpověď císaři Františkovi, kde si uvědomuje vážnost celé situace, ale je toho názoru, že je ještě čas vše napravit, a k tomu má dopomoci spojenecké vojsko. Věděl, že Napoleon bude chtít zničit Podolskou armádu. Kutuzov vymyslel plán, díky kterému rychle ustoupí a získá čas. Zároveň se také setká s dalšími ruskými sbory. Jeho plán byl dobře promyšlený a tím se také zapsal do historie jako „Kutuzovův ústupový manévr“.⁴¹ Napoleon o těchto manévrech nic netušil.

Kutuzov ustupoval po území Moravy a Slezska, kde již pochodovala celá ruská armáda. „O průchodu Podolské armády a jejího šestého proudu Moravou se zachovalo celkem málo úředních zpráv.“⁴²

„Protože rakouské úřady nebyly s to zajistit zásobování ruských ani svých vojáků, vyskytly se případy, že vojáci opouštěli své útvary a z hladu se domáhali stravy na místním obyvatelstvu. Kutuzov se o tom dověděl a nařídil, aby všichni, kdož se bez svolení svých velitelů vzdalují, byli potrestáni vězením.“⁴³ Kutuzov neměl v plánu zbytečně své vojáky vystavit riziku a vymyslel svůj plán. „Ruští vojáci šli dnem i nocí, za stálých dešťů, rozedraní, bosí a vyhladovělí. (...) Rakousko bylo vážně ohroženo. Kutuzov tehdy radil rakouské dvorní válečné radě, aby byly obyvatelstvu rozdány zbraně na obranu země. Místo toho se však rakouský dvůr rozhodl pro kapitulaci.“⁴⁴ Tady zřejmě se dá poprvé hovořit o ústupu jakoo v budoucnu oblíbeném postupu Kutuzova. „Během ústupového manévru museli ruští vojáci překonat mnoho říček a řek, četná údolí a srázy.“⁴⁵ Vojenské jednotky se ústupem dostaly

⁴¹ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 48.

⁴² Tamtéž, s. 49.

⁴³ Tamtéž, s. 50.

⁴⁴ Tamtéž, s. 50-51.

⁴⁵ Tamtéž, s. 51.

až na území Království českého. „Rozdělily se na tři skupiny. První jela k Českému Krumlovu, druhá odbočila k Týnu nad Vltavou a třetí mířila na sever, k Táboru. Jak vyplývá ze soudobých dokumentů, úkoly těchto ruských jezdeckých oddílů byly zpravodajské a zásobovací.“⁴⁶

Kutuzov překonal Napoleona ještě v bitvě, která se odehrála na území Rakouského císařství, mimo České země. „Císař František se rozhodl udělit mu nejvyšší rakouský řád – velkokříž řádu Marie Terezie. Dosud jím byli vyznamenáni jen dva Rusové: generalissimus Suvorov a velkokníže Konstantin Pavlovič.“⁴⁷ Císař vyjádřil svou pochvalu a úctu též vojákům za jejich odvážnost a statečnost. Rakouský císař Kutuzova odměnil penězi a ruský car Alexandr mu poslal děkovný dopis s vyjádřením uznání.

„Hlavní Kutuzovovou starostí bylo dostat se co nejdříve ke Znojmu a znemožnit, aby Francouzi ruská vojska zaskočili.“⁴⁸ Vydal rozkaz rychle se připravit na cestu pokračovat dál. Zranění vojáci museli zůstat. Takto rychlý přesun po špatných cestách neumožňoval vzít je s celou posádkou. Armáda šla přes noc a občas se na pár hodin někde utábořila. Během ústupu obdržel Kutuzov psaní od císaře Františka, v němž se psalo o zmocnění se tábořského mostu francouzskými vojsky, kteří dále pokračují ke Znojmu. Ruští vojáci se vůbec nezastavili a nemohli si odpočinout. Nestihli si rozdělát oheň, ani si uvařit jídlo. Tato vojska se měla střetnout s francouzskými předvoji a zdržet je na cestě. Mezitím ostatní ruská vojska mohla ustoupit. Kutuzov si zřejmě byl vědom následků této akce. V dopise, který byl adresován carovi, Kutuzov napsal: „Nezatajuji sám sobě, že tím mohu ztratit tisíc vojáků, ale zachráním celou armádu...“⁴⁹

Vojsko se už blížilo k hranicím Moravy. „Vesničané Rusům ochotně pomáhali a ve svých chalupách zřizovali lazarety. Rusové byli odhodláni bojovat do posledního dechu.“⁵⁰ Ale když přišla zpráva, že rakouský generál kapituloval, ruská vojska se musela spolehnout jen sama na sebe. Francouzi se snažili Rusy všemožně obelstít. Využili bojů i rychlých útoků. „Proti 30 000 Francouzů se bránilo 6 000 Rusů.“⁵¹ „Rusové bojovali všemi způsoby, bránili se i sekýrami. Zejména však používali chytrosti a lsti. Někteří důstojníci, kteří plyně mluvili

⁴⁶ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 51.

⁴⁷ Tamtéž. s. 54.

⁴⁸ Tamtéž, s. 55.

⁴⁹ КУТУЗОВ, Михаил, Илларионович. *Сборник документов*. Том II. Москва: Воениздат. 1950-1956, s. 157, dokument č. 171.

⁵⁰ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 56.

⁵¹ Tamtéž. s. 57.

francouzsky, využívali tmy, stavěli se postupujícím francouzským oddílům do cesty a volali na ně: ‚Co to děláte? Vždyť jdete proti vlastnímu vojsku!‘. Mnoho Francouzů se tím dalo oklamat a v domnění, že se setkali se svými, zastavili útok.“⁵² Ruská vojska mohla ustupovat a byla schopna se bránit. Tito vojáci se stali slavnými po celém Rusku a Rakousku. „Na paměť jejich bezpříkladné statečnosti rozkázal car zřídit pamětní medaili s nápisem Pět proti třiceti.“⁵³ Zprávy o úspěchu a slávě ruských vojáků se dostaly za hranice. „Také Angličané o nich psali s úctou a uznáním.“⁵⁴

Po těchto událostech se již v půli listopadu Kutuzovova vojska dostala na území Moravy. Zde armáda pochodovala Chvalovicemi směrem ke Znojmu. „Od Znojma ruské vojsko táhlo do Lechovic.“⁵⁵

Další rozkaz byl vydat se do Pohořelic. Odtud vojáci pokračovali v pochodu Židlochovicemi, Vojkovicemi, Rajhardem a vesnicemi Chrlicí a Tuřanami do Šlapanic u Brna. „Na Moravě znovu nastaly rekvizice selských povozů, potahů, znovu byli povoláváni kočí a čeledínové, aby převáželi vojáky a zavazadla.“⁵⁶ Poté píše Kutuzov dopis císaři, ve kterém stojí: „Má oddanost k Vašemu Veličenstvu je dostatečnou zárukou toho, že bych rád vyplnil Váš příkaz... Je však pro mne těžké odvážit se k bitvě, jestliže se vojákům nedostává sil, třebaže jsou naplněni horlivostí s vroucím přáním vyznamenat se. Jsou vyčerpáni vysilujícími pochody a ustavičným tábořením pod širým nebem; sotva se vlekou, mnohdy jsou ve dne i v noci bez jídla, protože když se začne vařit, dostihne je nepřítel a pak musí vyhodit jídlo z kotlů. (...)“⁵⁷

Vojska soupeřů za dobu svého pobytu na Moravě vypila všechno víno, vykrádali vše, co se dalo: oblečení, boty, zlato, koně, vozy i dobytek. „Toto oznámili nějací občané z Hustopečí ruským vojákům, kteří tábořili u Velkých Pavlovic, lákajíce je, aby se pokladu zmocnili. Dne 2. prosince přijelo kolem 3. hodiny ranní do Velkých Němčic 300 kozáků

⁵² AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 57.

⁵³ Tamtéž, s. 58.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž, s. 59.

⁵⁷ КУТУЗОВ, Михаил, Илларионович. *Сборник документов*. Том II. Москва: Воениздат. 1950-1956, s. 167-168, dokument č. 183.

vedených nějakým Pudilem a Scholdou z Hustopečí. Na 7 Francouzů strážících dvůr zabili a 23 jich vzali jako zajatce.“⁵⁸

Ze Šlapanic Kutuzov pochodoval Rousínovem k Vyškovu. „Za Rousínovem se setkal s prvními vojáky Volyňské armády. Vojáci provolávali slávu velkému vojevůdci: ...Vrhli se k nám, počali nás objímat a vyptávání nemělo konce.“⁵⁹ Poté se vydali Drysicemi a Žešovem k Prostějovu. Generál Kutuzov vydává rozkaz pochodovat k Olomouci. Vojska měla obsadit blízké Olšany. Hlavní velitel ruského vojska se ubytoval nedaleko Olomouce. „Měl sice možnost ubytovat se v arcibiskupském paláci, určeném pro panovníky obou států, ale dal přednost malému předměstskému domku.“⁶⁰ Tím, že se zde spojilo ruské vojsko Volyňské a Podolské armády, počet vojáků vzrostl.

Před zahájením ústupu měl Napoleon několikanásobnou převahu na své straně. Po jeho ukončení měl naopak Kutuzov značnou přesilu. „Kutuzovův „pochodový manévr“ byl pokládán za jednu z nejlepších válečných akcí toho druhu v novověkých dějinách vojenského umění.“⁶¹

2.2.5. BITVA U SLAVKOVA

Jedná se o ohromnou a zároveň i proslulou bitvu, která se udála v Českých zemích v 19. století. „Spojené vojsko rakousko-ruské mezitím zaujalo 22. listopadu velmi výhodné a silné postavení u Olšan (u Olomouce); jeho válečná síla čítala 86 000 mužův a 16 000 koní. Vrchním velitelem spojené armády byl – alespoň dle jména – ruský generál Kutuzov, muž letitý, vojevůdce bystrozraký.“⁶² Tento citát se ze současného hlediska jeví jako poněkud komický, jelikož jak je známo, Kutuzov přišel o jedno oko již v roce 1774.⁶³

⁵⁸ MODRLÁK, Michal. *Odras pobytu francouzských, ruských a rakouských vojsk na Moravě roku 1805 ve vybraných kronikách* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/18j9qe/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého Olomouc, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D., s. 21.

⁵⁹ AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1971, s. 61.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ Tamtéž, s. 62.

⁶² SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897, s. 16.

⁶³ ДУБЕНИЮК, Николай. Как Кутузов потерял свой глаз. [online]. История РФ. 2019. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://histrf.ru/read/articles/kak-kutuzov-potierial-svoi-ghlaz>

„Dne 27. listopadu opustili spojenci pevný tábor Olšanský – vojsko citelně trpělo nedostatečným zásobováním – a táhli loudavě pěti proudy podél silnice k Brnu, (...). Smutné poznámky zachovány jsou o tomto postupu vojska ruského v pamětní knize fary Kučerovské od dp. Faráře a děkana Antonína Meixnera, (...).“⁶⁴ Dále v popisu bitvy u Slavkova nacházíme následující: „Rusové tito přicházeli společně s našimi od Drysic, Vyškova a Lulče. Táhli od půl 9. ráno až k 9. hodině večer Kučerovem a celým okolím, jak dlouhý řetěz.“⁶⁵

Alois Slovák ve své knize *Bitva u Slavkova* uvádí ovšem negativní postoje k pobytu Rusů na Moravě: „Ruští vojáci, narozeni k tomu, by veškerou svízeľ a všeho druhu bídu snášeli, jsou sotva více než dobytek(?), neomalení, těžcí, nad každé pomýšlení hltaví a chtiví, tak že, cokoli bylo nad zemí nebo pod ní co nejbezpečněji ukryto, vyslídili, ukradli a kdyby to i sebe těžší bylo, odvěkli. (...) A to byli naši přátelé, naši ochráncové! Lépe by bylo nazvati je našimi hubiteli! V celém okolí veškeré ploty, stodoly, dříví a cokoli k spálení se hodilo, zničila svrchovaná lenost Rusů za jednu noc, ač ze všech stran lesy obklopeni byli, (...).“⁶⁶

Z paměti farnosti ve Šlapanicích se dozvídáme, že se zde nacházel ústřední „stan spojené armády rakousko-ruské.“⁶⁷ Z tehdejších zdrojů je patrné, že Francouzi také drancovali města a vesnice, kterými procházeli. Kradli, ničili, rozbíjeli a pálili vše, co jim přišlo pod ruku. „Druhého dne 2. prosince byla bitva, pověstná bitva Slavkovská, po níž bylo ve zdejším chrámu Páně 400 zajatých Rusů přes noc zavřeno, ranění pak Francouzové a Rusové ve skolasterii⁶⁸ a zámku uloženi. Brzy na to bylo uzavřeno příměří a konečně tak toužebně očekávaný mír.“⁶⁹

Slavný ruský vojenský vůdce byl popisován takto: „Kutuzov, muž letitý a tělnatý, ale vojevůdce opatrný a bystrozraký, s rozepjatým kabátem, jehož límec volně objímal tlustou jeho šíji, seděl v křesle s očima zavřenýma. Jakkoli v první chvíli členové vojenské rady myslili, že se Kutuzov jen tváří, jakoby spal – zvuky, které Kutuzov při posledním čtení vydával, dokazovaly, že se v tu chvíli jedná vrchnímu veliteli o něco důležitějšího – o spánek.“⁷⁰

⁶⁴ SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897, s. 18.

⁶⁵ Tamtéž, s. 19-20.

⁶⁶ Tamtéž, s. 20.

⁶⁷ Tamtéž, s. 28.

⁶⁸ Jedná se o zkomolený místní název od Scholasterie ve Šlapanicích.

⁶⁹ SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897, s. 29.

⁷⁰ Tamtéž, s. 42-43.

V den slavné bitvy bylo ovšem špatné počasí, okolí pokrývala hustá mlha, která ztěžovala viditelnost. „Celá úžlabina Zlatého potoka (Říčky) dosud byla zahalena hustou zimní mlhou, která rozhledu nemálo bránila a takto boj velice stěžovala.“⁷¹ Místní obyvatelé si raději zvolili možnost se schovat v úkrytu během této bitvy. Kutuzov se svým sborem postupoval za dalšími vojáky směrem k úžlabině zdejší krajiny. Přidali se k němu císařové Alexander i František. Francouzi ale zaujali mnohem lepší postavení. Kutuzov si plně uvědomil svou chybu.

Rusové a spojenci bojovali ze všech sil, dostali rozkaz k útoku s pomocí bodáků. Rakouská i ruská vojska se pustila na protivníka. „Kutuzov, jenž hned na počátku bitvy byl ve tváři raněn, byl objevením se francouzské pěchoty u Pratec překvapen, (...).“⁷² A tak nařídil vojsku ustoupit. „Na útěku větší část děl uvázla v měkké, hlinité půdě této krajiny, do níž se mocně zatížená kola hluboce bořila.“⁷³

„Ve vesnici narovnaný rychle barikády, zahradní ploty se opevnily a na zahradách, v nádvořích, na barikádách i ploché silnici bojováno s nevídaným zápalem. Zahrady hořící vesnice byly zdupány, ploty servány, okna samá díra, stromy jako okleštěny a šumný potůček Blažejovský zbarven do ruda.“⁷⁴ Po těchto bojích bylo pro vojáky v Brně založeno 30 špitálů, přesto to bylo nedostačující. „Pamětní kniha fary Žarošické vypravuje, že císař rakouský nocoval na radnici, car Alexander u sedláka Isidora Valy č. 45 a ostatních šest generálů na faře. Nouze byla v celé osadě taková, že vznešeným hostům na faře spokojiti se bylo s mísou nesolených bramborů. Rychlým krokem přiblížila se noc, za mlhavého deště padaly poslední rány. Drobný déšť začal pokropovat zabitě, raněné, (...). Noc učinila boji konec.“⁷⁵ Došlo k obrovské porážce spojeneckého vojska rakousko-ruské armády.

Z tehdejších pamětí a vzpomínek se dozvídáme, jak to na bojišti později vypadalo. Učitel z nedaleké obce Měnin František Žáček, který je autorem tzv. „školní kroniky Měnínské“, napsal své vzpomínky po té, co prohlédl bojiště 8. prosince 1805: „Hrůzy, jež nám tu bylo patřiti, nelze ani vypsati. Na tisíce mrtvol leželo tu jednotlivě i na hromadách, každá s děsným

⁷¹ SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897, s. 46.

⁷² Tamtéž, s. 52.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž, s. 57.

⁷⁵ Tamtéž, s. 77.

výrazem tváře. Tu ležela ruka, tam noha, zde půl těla, onde opět bezhlavý trup. (...) S hrůzou opouštěli jsme strašné místo bídy a spousty a vraceli se do svých příbytků.“⁷⁶

Jak je známo, tato bitva nedopadla pro spojenecká vojska podle jejich očekávání. Dala možnost Napoleonovi uskutečnit své cíle, upevnit svou dominanci v Evropě. Výsledek bitvy u Slavkova byl z hlediska lidských a jiných ztrát byl velmi zdrcující. A znovu nacházíme zmínku o ruských vojácích: „Všecky nemocnice, kláštery a továrny byly přeplněny raněnými, většinou Francouzi; (...) Ubozí ruští zajatci spouštěli s oken po provázcích své přilby a čepice, aby vyžebnanými potravinami se zachránili od smrti hladem. Soucitné obyvatelstvo kladlo jim do nich chléb, ovoce a polévku.“⁷⁷

⁷⁶ SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897, s. 78-79.

⁷⁷ Tamtéž, s. 87.

3. KONTAKTY S RUSKOU ARMÁDOU A VOJENSKÝMI ČINITELI V 19. STOLETÍ

Nejen že Češi a Slováci se netajili svými sympatiemi k Rusku a Slovanům obecně, tak ani Rusové neopomínali své „bratry“. „V různých časopisech se objevují tu a tam i osobní vzpomínky na Čechy a Slováky. Od let devadesátých přicházejí k nám Rusové poměrně dost často. Choří i zdraví nemocní do Karlových Var a Luhačovic, slavisté za studiem. Jedni jako delegáti na různé kongresy, jiní na sokolský slet. Přicházejí i politikové na novoslovanský sjezd. Zavítali i ruští dramatičtí umělci a hráli „Tatjanu Rěpinu“, „Dámu s kameliemi“, Gorkého „Na dně“, a vždy byli přijati pražským obecnstvem s velkým porozuměním. Literární kritika vyjadřovala se o nich vždy s velkým uznáním.“⁷⁸

V periodickém tisku 19. století se o Rusech většinou píše pozitivně, jako o „bratrech“, a často se sleduje dění na domácí půdě Ruska, aby se ukázalo, co se děje u „bratrů Slovanů“. „Národní listy psaly o Rusku vždy s neobyčejnou sympatií. Pochvalovaly si, že zrušilo nevolnictví, snížilo brannou povinnost, odstranilo bití holemi. Vypočítávaly, jak ohromná to bude nyní armáda, co bude znamenati při zdokonalení vojenství.“⁷⁹ Po Napoleonských válkách ruská armáda nezavítala na území Českých zemí, ale můžeme pouze sledovat návštěvy významných ruských vojenských představitelů.

V rámci událostí revoluce 1848–1849 ruská armáda pobývala na území Uher. Ovšem o této události se nám nepodařilo dohledat ohlasy v Českých zemích zdejším obyvatelstvem. V této době se už ovšem objevují negativní postoje k Rusům, o jednom takovém se zmíním níže v této kapitole.

Jak se může zdát, pod vlivem postojů českých obrozenců se rozšířilo především pozitivní vnímání Ruska v rámci vedoucí síly, která by mohla zaručit prosazení panslavismu. „Český panslavismus vrcholil počátečně ve snaze po budoucí ideální jednotě Slovanstva; (...).“⁸⁰ Vzhledem k postupům rakouské vlády – policejní censura či pronásledování projevů národního žití Čechů a mnoho dalšího – byla idea slovanské vzájemnosti a všeslovanství podnětem

⁷⁸ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. IV. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1894 do roku 1914. 2.*, opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 18–19.

⁷⁹ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. III. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1867 do roku 1894. 2.*, opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 113.

⁸⁰ SKENE, Alfred. *Vznik a rozvoj slovanského národního hnutí v Čechách a na Moravě v 19. století: historicko-polit. studie.* Přerov: A. Skene, 1893, s. 61.

k udržení sebevědomí národa proti policejnímu i politickému útlaku. V Čechách docházelo k neustálým projevům náklonnosti „pro slovanské bratry“.⁸¹

Velký ohlas v Českých zemích vyvolala válka Srbů proti Turkům. V soudobých pramenech nacházíme zmínku o jednom z hrdinů ruského původu, který se zúčastnil této války. „Krátká válka srbsko-turecká r. 1876 oživila znovu české sympatie pro statečný národ srbský, pokoušející se o dobytí úplné svobody a vymanění se z tureckého jha. A proto byla v lednu 1877 uvítána v Praze s radostí příležitost, projevit tyto slovanské sympatie slavnostním uvítáním generála Michala Gregoroviče Černajeva (1828–1898), známého z nedávné srbsko-turecké války, kde velel srbské moravské armádě.“⁸² Byl přivítán s velkou pompou. „Nemožno si pomyslet,‘ píše očitý svědek J. Hovorka, ‚demonstrativnějšího uvítání, než jakého se dostalo gen. Černajevovi... Tisíce lidu propukly v bouřlivé volání ‚sláva‘ a zástupcové lidstva stáli hlava na hlavě až k bývalému Novoměstskému divadlu, načež celý průvod se hnul na náměstí svatováclavské před hotel u arciknížete Štěpána, kde zpívány národní písně.“⁸³ Zdá se, že uvedený zdroj poněkud obsáhle a emotivně popisuje tuto návštěvu, ačkoliv se nejednalo o přímou spojitost s Českými zeměmi. Nicméně toto může sloužit jako svědectví vztahů Čechů ke Slovanské jednotě.

Další skvělou zprávou pro České země bylo carské vyhlášení turecké války. „To bylo nadšení tak spontánní a mohutné, že stěží nalézt v dějinách podobné projevy. Obce, korporace, různé spolky vyslovovaly veřejné díky Rusům a přály vítězství jejich zbraním. Básníci skládali bratřím jihoslovanským básně a vzpomínali vděčně bratří Rusů.“⁸⁴ Je nutné zmínit Elišku Krásnohorskou či Jaroslava Vrchlického. „Česká žurnalistika se rozplývá obdivem pro Rusko a vyslovuje upřímné sympatie Jihoslovanům.“⁸⁵

Na rozdíl od vřelého přijetí těchto zpráv českou inteligencí, jiná nálada panovala ve vládních kruzích: „Vláda rakouská nesla však tyto projevy československé lásky k Rusům a balkánským Slovanům se zřejmou nelibostí.“⁸⁶ Negativní protiruské nálady vycházely

⁸¹ *Česká revue: měsíčník Národní strany svobodomyšlné, věnovaný veřejným otázkám*. Praha: Edvard Beaufort, 1927, 20(3), s. 159. ISSN 1801-125X.

⁸² Tamtéž.

⁸³ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. III. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1867 do roku 1894*. 2., opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 117-118.

⁸⁴ Tamtéž. s. 118.

⁸⁵ Tamtéž. s. 119.

⁸⁶ Tamtéž s. 120.

i ze strany katolické církve, která se řídila prohlášením papeže Pia IX. Ten ku příležitosti oslav padesátiletého jubilea svého biskupství při přijetí poutníků Savojských prohlásil: (...) „že Rusko je země bludařská, schismatická, že utiskuje jinověrce a že proto ruka spravedlnosti na ní těžce spočívá.“⁸⁷ Většina Čechů takové výroky samotného papeže vnímala se silným rozhořčením. K této situaci se vyjadřovala jednotlivá města, například královské město Mladá Boleslav poslala dopis: „My, slovanští Čechové, se všemi slovanskými národy bez rozdílu vyznání náboženského, sympatisujeme co nejvíce s bojujícími Rusy, my v nich spatřujeme přední obránce idey humanity a slovanské národnosti a my nepřestaneme jim přáti rozhodného vítězství v tomto boji ze největší statky člověčenstva započatém. (...)“⁸⁸

Národní listy se též postavily na stranu Rusů. „Není možno uváděti všechny projevy naší žurnalistiky; avšak i z těchto úryvků je patrné, že tu bylo nadšení pro Rusy a balkánské Slovany v celém národě československém bezprostřední, přirozené, instinktivní.“⁸⁹ Nakonec se Národní listy vyjádřily k potřebě vnímání ruského jazyka jako jediného společného mezinárodního jazyka diplomacie, a dokonce se zde navrhuje jakési sblížení latinky s azbukou.⁹⁰

Jedním z dalších zdrojů, o kterém se zmiňuje Josef Jirásek⁹¹ jsou noviny Čas, ve kterých se nalézají četné články týkající se různých oblastí politiky v Rusku, informací o ruské společenské osvětě, o vývoji školství, o změnách v hospodářských poměrech, o financích či o literatuře.

Pobyty ruských vojsk v tuto dobu nejsou četné, ani v soudobých pramenech nenacházíme mnoho zmínek, až na malé výjimky, které se nám podařilo dohledat. V období českého národního obrození se mezi inteligencí šířily pozitivní nálady vůči Rusku a Rusům, jako o národu, který si zachoval svou státnost. Liberální inteligence (jako například E. Krásnohorská, J. Vrchlický a mnozí další) vzhlížela k ruské kultuře a hledala zde inspiraci pro svou tvorbu. Oproti tomu například ti, kteří měli tu možnost poznat osobně ruské poměry, jež byly z velké části ovlivněny státní mocí, vraceli se do Českých zemí poměrně skeptičtí

⁸⁷ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. III. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1867 do roku 1894*. 2. opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 122-123.

⁸⁸ *Právo lidu*, 15. VII. (F. V. Krejčí: Nové slovanství.)

⁸⁹ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. III. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1867 do roku 1894*. 2. opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 123.

⁹⁰ Tamtéž, s. 129.

⁹¹ JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. IV. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1894 do roku 1914*. 2. opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 55.

(zde by se dala uvést známá cesta Karla Havlíčka Borovského). V období konce 18. století a začátku 19. století povědomí v Čechách o ruské armádě přetrvávalo poměrně kladné.

4. RUSKÁ ARMÁDA V ČESKÝCH ZEMÍCH VE 20. STOLETÍ

Pro 20. století je charakteristické rozlišení mezi přímými a nepřímými kontakty s ruskou armádou. „Zkušebním kamenem pro naše vztahy k Rusku byla rusko-japonská válka. Zpráva o ní rozvířila silně politickou hladinu u nás. Psaly o ní všechny žurnály, pořádány byly schůze (...), debatoval o ní prostý lid.“⁹² I před první světovou válkou základním zdrojem, který podával pozitivní zprávy o Rusku a Slovanech, byly Národní listy. V nich se vyjadřovala náklonnost k ruskému státu: „Národní listy referují o českých sympatiích také v jiných městech: Roudnici, Mnichově Hradišti, Táboře, Chrudimi, Rakovníku, Berouně, (...). Všude samé projevy nadšení a proseb, (...)“⁹³

Rok 1908 se stává velice podstatným v otázce česko-ruských vztahů. „Je to rok pro česko-ruské vztahy a vzájemné názory velmi důležitý. Toho roku byl pořádán slovanský sjezd v Praze, na němž se sešli nejen snad různí slavisté, ale i vynikající politikové. Dochází k vzájemným stykům politických osobností.“⁹⁴ Z ruských představitelů České země v tomto roce navštívil někdejší „profesor vojenské akademie generál Volodimirov, (...). Tento Volodimirov přijel tedy v dubnu 1908 do Prahy, navštívil dra Kramáře a pozval členy výboru do Petrohradu.“⁹⁵ Ku příležitosti zahájení slovanského sjezdu se píše o tom, že: „Slavnost vítací a odevzdávací konána dne 3. dubna ve velké zasedací síni staroměstské radnice pražské, a shromáždila všechny representanty přátelských styků rusko-českých.“⁹⁶ Jiný zdroj popisuje návštěvu generála takto: „Po svém příjezdu za průvodu prof. Táborského uvítán a pozdraven byl v zasedací síni Národní rady české, (...). Generál Vladimír Volodimirov děkoval ujištěním, že sympatie českého národa, jichž důkazy mu byly tak dojímavým způsobem podány, upřímně jej těší.“⁹⁷

⁹² JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. IV. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1894 do roku 1914*. 2. opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus), s. 56.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž, s. 75.

⁹⁵ Tamtéž, s. 76.

⁹⁶ *Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem: časopis pro zábavu i poučení*. Praha: J. Otto, 10.04.1908, 8(25), s. 585.

⁹⁷ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 05.04.1908, 33(95), s. 4.

Generál Volodimirov byl uchvácen působením tělocvičného spolku v Českých zemích. To také dokazuje zpráva z politického týdeníku, která informuje o schůzi v Praze. „K tomu třeba ještě podotknouti, že pánové Kohn a Volodimirov silně horovali pro zakládání v celém Rusku tělocvičných sokolských spolků.“⁹⁸ O návštěvě představitelů ruské politické scény jsou následující zmínky: „Člen hosud. Dumy Gižický, náš milý host za dob Pražských konferencí, stal se jeho předsedou, mezi jeho členy jsou gen. Volodimirov (jak mu skvěle sluší sokolský kroj!), hr. Bobrinský, Lvov atd.“ Ruský tělocvičný spolek, který reprezentovali zmínění pánové, byl zajisté velmi podobný českému Sokolu. O tom také svědčí zpráva z Národních listů: „Přijal kroj český a český program práce.“⁹⁹

4.1. OBDOBÍ PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

Rusové, kteří od pradávna navštívili České země, mnohdy ani nezaregistrovali, kde se nachází. Procházeli tudy vojska, generálové, vojevůdci. „Těžko říci, kolik vojáků a důstojníků pochopilo, že to bylo na slovanské půdě.“¹⁰⁰ Mnoho Rusů přijíždělo do Českých zemí za léčbou především do Karlových Varů (pro ruské návštěvy Karlsbad) či Mariánských Lázní (pro ruské návštěvy Marienbad) a vzhledem k tomu, kolik cizinců se zde nacházelo, česky se v těchto městech skoro nemluvalo. V dalších případech se jednalo hlavně o zahraniční studijní pobyty, které trvaly v řádu několika měsíců. Dlouhodobá studia či přestěhování se do zdejších krajů natrvalo bylo spíše ojedinělou záležitostí.

Za dob první světové války se do Českých zemí dostává mnoho ruských zajatců, a to již od roku 1914. Po roce 1918 řada z nich zůstala v Československu. „Nevíme ovšem přesně, kolik ruských válečných zajatců v Čechách v době vzniku první republiky bylo.“¹⁰¹ Zřejmě šlo o několik tisíc zajatých. „Část ruských válečných zajatců, která byla v zajetí v Rakousko-Uhersku, se v říjnu 1918 ocitla na území vytvořeného československého státu.“¹⁰² V tuto dobu se již od první třetiny roku 1918 v Rusku plně rozhořela občanská válka: „Zajatci

⁹⁸ *Čech: politický týdeník katolický*. Praha: Antonín Schmitt, 13.02.1910, 35(43), s. 11.

⁹⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 2.6.1909, 49(150), s. 2. ISSN 1214-1240.

¹⁰⁰ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání : Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 135.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 136.

¹⁰² *Časopis Matice moravské*. Brno: Matice moravská, 06.1984, 103(1-2), s. 5. ISSN 0323-052X.

měli možnost volby: vrátit se do války, v níž by bojovali za „své“ cíle, nebo zůstat v zajateckých táborech (...).“¹⁰³

4.1.1. ZAJATECKÝ TÁBOR JOSEFOV

V Českých zemích vzniká více takových táborů. V bakalářské práci je zmíněn především zajatecký tábor v Josefově. „Josefovský zajatecký tábor byl zřízen 12. října 1914.“¹⁰⁴ Ale již počátkem září byli do tohoto tábora dopraveni první zranění vojáci. „Dne 4. září přijel první vlak s raněnými vojáky z bojiště ruského. Vojáci mnoho nevypravovali a když, tedy ironisovali.“¹⁰⁵ O poraněné muže zde bylo zdravotnický postaráno, ale vzhledem k nedostatku prostoru, byli později převezeni do nejbližších měst. Podle zdroje z 20. let 20. století zde bylo umístěno okolo 2 000 mužů.¹⁰⁶

Tábor tedy vznikl během několika dní a brzy nato sem bylo dopraveno okolo 1000 zajatých Rusů. Dle všeho tento komplex sloužil jako tranzitní místo. Vzhledem k tomu, že výstavba ostatních táborů teprve začínala, nebylo jiného místa, kam by zajatci mohli být posíláni. Josefovský tábor byl během několika dní zaplněn. Mnoho mužů si s sebou přivezlo plno nemocí, které se zde rychle šířily. Mnozí umírali na cholera, v táboře byla vytvořena nemocnice. Zaměstnanci nemocnice a veškerý personál byl naočkován. „Od roku 1915 se zajatecké tábory stávají důležitými zásobárnami pracovních sil.“¹⁰⁷

„Smutným úkolem byl pověřen zdejší truhlářský mistr Josef Beneš. Měl eráru hotoviti prosté a černou kličovou barvou natřené rakve bez křížků. (...) Mládež josefovská seznámila se s ruskými ubožáky. (...) Josefov se sděsil, když uslyšel, že zde má být umístěno zajatců

¹⁰³ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 136.

¹⁰⁴ CHOBOT, Lubomír. *Encyklopedie válečného zajetí a internace. O osudech internovaných a válečných zajatců v období novověku*. [online]. Dostupné z: <https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/729/EVZ-I.pdf>, s. 41.

¹⁰⁵ ŠTĚRBA, Cyrill. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu Československého*. Josefov: F. Večeřa, 1926, s. 224.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ CHOBOT, Lubomír. *Encyklopedie válečného zajetí a internace. O osudech internovaných a válečných zajatců v období novověku*. [online]. Dostupné z: <https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/729/EVZ-I.pdf>, s. 45.

válečných – 40 000.“¹⁰⁸ Mezi nemocemi, které se dostaly i do města byla nejen cholera, ale také neštovice. V důsledku toho úřady zakázaly obyvatelům a městu pořádat velké společenské akce a trhy, aby se nemoci nešířily. To se místním obyvatelům nelíbilo, přesto někteří zdejší lidé později umírali.

Dochovaly se zprávy o tom, jak místní hlídka jednala se zajatci. „Stalo se na náměstí B. Němcové, že shýbl se ruský zajatec pro ohryzek na zemi ležící. Ušlechtilý Maďar na strážní k němu určený rozbil mu kolbou ručnice hlavu.“¹⁰⁹ Místním ženám, které tomu přihlížely, se takové jednání nelíbilo a daly to strážnému najevo.

Rusové se snažili vyrábět různé výrobky: mlýnky, pletené koše a mnoho dalších věcí. Josefovským táborem během krátké doby prošlo okolo 100 000 ruských zajatců. Na konci listopadu ve zdejším lazaretu zemřel zajatý ruský plukovník, kterému byl vystrojen pohřeb. Rusové během toho pěli svou hymnu. Při těchto pohřbech se místním občanům naskytovala zvláštní a pozoruhodná podívaná.

Postupem času v táboru vzniklo jakési město s potřebnou infrastrukturou pro zajatce. S počátkem roku 1915 se přísný táborový režim částečně rozvolňoval. Zajatí muži se častěji seznamovali s místními ženami a někteří důstojníci se mohli volněji pohybovat po okolí. „Toho času byl zde zajat syn ruského generála Kuropatkina a synovec filosofa Lva Nikolajeviče Tolstoj.“¹¹⁰ Mnozí z vězňů se začali rozhodovat pro útěk. Koncem ledna 1916 byl poslán první transport ruských vězňů z Josefovského tábora do Ruska náhradou za rakousko-uherské zajatce.

Co se týče ruských pohřbů, obyvatelé na začátku roku 1916 obdrželi zákaz účastnit se těchto akcí. V tomto případě nešlo asi ani tak o zákaz ze zdravotních, ale naopak z politických důvodů. V témže roce během letních dní našli chlapi v suterénu komplexu, kam se protáhli, lidské tělo. Příslušná komise zjistila, že se jedná o muže, zřejmě vojáka ruského původu. Tělo zde bylo zřejmě 10 let. Totožnost mrtvého se jim ale již nepodařila dopátrat. Tento případ se tedy pro místní občany stal záhadným. Tělo bylo pohřbeno na místním hřbitově.¹¹¹

O chování strážce nacházíme tuto informaci: „V táboře zajateckém usvědčen byl ruským zajatcem jeden z přidělených rakouských důstojníků, že vykrádal z dopisů zajatcům papírové

¹⁰⁸ ŠTĚRBA, Cyrill. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu Československého*. Josefov: F. Večeřa, 1926, s. 224-225.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 226.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 229.

¹¹¹ Tamtéž, s. 239-240.

rubly.“¹¹² I přes negativní zprávy o těžkém osudu zdejších zajatých mužů nacházíme i několik pozitivních zpráv. Například život vězňů zkrášlovala hudba. Zajatecký tábor obdržel dar z Ameriky – gramofon.

Rok 1916 byl v Josefově provázený ekonomickým i hospodářským úpadkem. S tím souvisel také hlad místních obyvatel. Koncem roku se zajatci potýkali i s nedostatkem topiva. Dřevěná oplocení, nepotřebné trámy, někdy i rozsekaný nábytek lidé pálili, aby se zahřáli. Na začátku roku se ve městě prohnaly povodně. Vojáci byli hladoví. Začali chodit prosit o jídlo po zdejších okolí, sbírali i vyhozené zbytky potravin. Když už opravdu měli velký hlad, došli tak daleko, jak jen mohli, něco zde ukradli a v Josefově vyměnili za jídlo. Zima v roce 1918 byla krutá, silná. Lidé měli nedostatek uhlí a dříví. Mnoho zajatců umíralo, půda byla hluboce zamrzlá a hroby nebylo možné vykopat, a tak byli umístováni v márnici, a nakonec i okolo márnice.

Ruští důstojníci obdrželi sdělení, že z Josefova odjíždí. „Ruští důstojníci před odjezdem chtěli darovati knihovnu, kterou sami si pořídili, tělocvičné jednotě Sokol, ale nesměli.“¹¹³ Josefovem se v říjnu nesou zprávy o samostatnosti, o vlajce bílo-modro-červené, o konci světové války, o vzniku Československa. Lidé vyšli do ulic, radovali se, slavili a zpívali. „Průvod mířil za novoměstskou bránu zbavit Rusy zajatecké povinnosti.“¹¹⁴ Ti už byli ovšem delší dobu venku ze zajetí. Po kapitulaci monarchie se mnozí, kteří drželi stráž v zajateckých táborech, rozutekli. Zajatce nikdo nehlídal, a tak měli příležitost k útěku. Někteří dokonce převzali vedení samosprávy táborů. Poté ministerstvo národní obrany vydalo rozkaz zřídit zajatecká shromaždiště. „Pro zajatce ruské bylo hlavní shromaždiště zřízeno v barákové kolonii v Chocni. Další shromaždiště pro bývalé ruské zajatce se nacházelo v kasárnách v Praze-Vršovicích, poté v kasárnách v Praze-Motol a následně v Bruských kasárnách v Praze. (...) Odsun zajatců ze zajateckých shromaždišť domů se potýkal s řadou komplikací.“¹¹⁵ Mnoho cest bylo stále ještě narušeno, železniční vagony byly zdevastovány válkou a také nebyl dostatek pohonných hmot. Těmto komplikacím nepomohly ani boje, které se odehrávaly po pádu Ruského carství. Díky tomu ruští důstojníci vytvořili sdružení. „Už v prosinci 1918 vznikl Spolek ruských

¹¹² ŠTĚRBA, Cyrill. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu Československého*. Josefov: F. Večeřa, 1926, s. 241.

¹¹³ Tamtéž, s. 254.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 268.

¹¹⁵ CHOBOT, Lubomír. *Encyklopedie válečného zajetí a internace. O osudech internovaných a válečných zajatců v období novověku*. [online]. Dostupné z: <https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/729/EVZ-I.pdf>, s. 62.

důstojníků v Praze, (...). Členové spolku chtěli nechat vzniknout útvar ze zajatých vojáků, a tak podali žádost. „31. ledna 1919 bylo žádosti vyhověno a v Terezíně byla vytvořena výcviková rota ze sta důstojníků a 28 „dobrovolců“.“¹¹⁶ „V tomto výběrovém táboře, (...), bylo zlepšeno stravování a začaly se pořádat besedy, kulturní a sportovní akce. V staré ruské armádě to nebylo zvykem.“¹¹⁷

„V té době, 2. dubna 1919, začaly v Praze vycházet také ruské noviny *Russkoje dělo* (...).“¹¹⁸ I přes změnu, která v táboře nastala, mnoho zajatců bylo vysíleno válkou a podmínkami pobytů v zajetí, vojáci snili o cestě domů.

4.1.2. ZAJATECKÝ TÁBOR CHOCEŇ

Do zajateckého tábora Choceň přijížděly transporty zajatců z Ruska a Rakouska, kde pro ně byla zřizována dočasná místa. Později zde vznikla kolonie dřevěných budov pro zajatce a uprchlíky. Vešlo se sem až na 20 000 osob. „V oploceném objektu střeženém hlídkami vojáků a četníků byly postupně vybudovány pavilony kuchyně, administrativního vedení tábora, školy, skladu oděvu, kostela, prádelny, sušárny a ventilátory, žehlírny, krejčovské dílny s 25 šicími stroji, opatrovny, dílen zámečnické, ševcovské, kolářské, kovářské, klempířské a truhlářské. Byla tady i trestnice.“¹¹⁹ Nechyběla zde ani pekárna, nemocnice, ubytovny pro personál, pitevna, později byla postavena i poštovní budova.

Pro zdejší občany bylo ale toto zajatecké městečko a společné soužití ve městě spíše utrpením. Zajatci a uprchlíci často kradli, páchali trestnou činností a často si s sebou přinášeli nakažlivé choroby, které se později šířily i mezi místními.¹²⁰

¹¹⁶ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 136.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 136-137.

¹¹⁹ DVOŘÁK, Radovan. *Choceň: (patnáct Kapitol Z Dějin Města)*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2000, s. 123-124.

¹²⁰ Tamtéž, s. 125.

4.1.3. ZAJATECKÝ TÁBOR V JINDŘICHOVICÍCH

Zdejší tábor byl budován od poloviny roku 1915. Tato oblast byla v té době odlehlá od okolních měst. Rakouská vláda záměrně rozhodla zřídit tento tábor v těchto místech a to proto, že jejich zajatci v Rusku měli stejně špatné podmínky. Ihned sem byl dopraven první transport zajatých Rusů, kteří se podíleli na výstavbě tábora. Během několika měsíců se zde vybuďovalo malé městečko o několika dřevěných domech, budova pro choré, kuchyně, sprchy i prádelna. Nechyběly zde ani sklady na jídlo či slámu. „Části tábora byly osvětleny elektrickými lampami a celý komplex byl obehnán ostnatým drátem, jenž byl napouštěn elektrickým proudem.“¹²¹ Zajatci se podíleli na chodu tábora, někteří pracovali v blízké železárně, či stavěli továrny, mosty, nebo byli posíláni do lomu. „V červenci 1916 přijel do zajateckých táborů v Podhradu u Chebu a do Jindřichovic americký pracovník YMCA MacPherson H. Donaldson, aby se zde soustředil především na pedagogickou práci s mnohdy negramotnými zajatci, zejména Rusy, které v zřízené škole učil čtení a psaní, základům zeměpisu či matematiky, dovezl jim knihy v jejich jazyce a také zprostředkoval dodávky knih prostřednictvím ruského Červeného kříže, z jehož peněz dokonce zajistil nákup brýlí pro špatně vidící zajatce.“¹²² Zajatci se věnovali sportu i vzdělávání. Mnozí vyřezávali dřevěné produkty apod. To pak mohli s místními směnit za potraviny či tabákové výrobky. „Tento „výměnný obchod“, stejně jako dochované fotografie místních obyvatel se zajatci nebo záběry z pohřbů, kterých se zúčastnilo i mnoho civilních osob, s velkou pravděpodobností obyvatel Jindřichovic, svědčí nejen o volnějším režimu tábora, ale i dobrých vztazích mezi místními a zajatci.“¹²³ Zajatci z Ruska opustili tento tábor již na jaře 1918, ještě před koncem první světové války. A to na základě podepsaného Brestlitevského míru.¹²⁴

Zajateckých táborů bylo více, ale zvolili jsme převážně ty, o nichž prameny obsahovali přesnější informace, a to zejména o životech ruských zajatců (například na území dnešních západních Čech se nacházel zajatecký tábor v Chebu a v okolí Plané u Mariánských Lázní).

¹²¹ BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana; BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ozvěny velké války: zajatecký tábor Jindřichovice 1915-1918 = Der Nachhall des großen Kriegs: das Gefangenenlager Jindřichovice 1915-1918 = Echoes of the Great War: prison camp Jindřichovice 1915-1918*. Vyd. 1. Sokolov: Muzeum Sokolov, 2012, s. 15.

¹²² Tamtéž, s. 35.

¹²³ Tamtéž, s. 36.

¹²⁴ Tamtéž, s. 57.

4.2. RUSKÁ EMIGRACE V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ V ČESKOSLOVENSKU

Jedná se o období, ve kterém mnoho ruských občanů opouští svou vlast. Označení „ruský/ruská“ je nutné v této části práce pojímat v širším slova smyslu. V této souvislosti jde o pojmenování všech národů a skupin, které před revolucí pobývali v carském Rusku. První vlna emigrace z Ruska začíná již po únorové revoluci v roce 1917. A dále bezprostředně po bolševické říjnové revoluci téhož roku s nastolením vlády jedné strany s prvky diktatury.

Mezi první uprchlíky můžeme zařadit členy buržoazie, aristokraty, představitele inteligence a občany, kteří sympatizovali s bývalým carským režimem. Další vlna emigrace nastala ve 20. letech 20. století po skončení občanské války. „Statisíce vojáků a důstojníků poražených protibolševických armád, příslušníci jejich rodin, ale i další lidé, ohroženi novým režimem, nebo neschopní se s ním sžít, opouštěli Rusko.“¹²⁵ V tuto dobu se jednalo o největší vlnu emigrace, ve které se rozhodlo odejít ze své vlasti přes milion obyvatel. Řada evropských měst se stala centry ruského emigrantského života. Mezi největší města patřily Paříž, Berlín a také Praha.

Praha zpočátku přivítala okolo 20 000 ruských vystěhovalců, ovšem postupem času se jejich počet snižoval a kolem roku 1938 jich v Československu zbylo jen okolo 8 000. „Několik tisíc vojáků, bývalých vojenských zajatců zůstalo na území Československa po 1. světové válce.“¹²⁶ Další přicházeli v několika vlnách – počátkem 20. let mnoho aristokracie, dále ruští studenti, kterým bylo nabídnuto studium v Československu tehdejší vládou, a v neposlední řadě také zemědělci a kozáci. Československá vláda zahájila plán Ruské pomocné akce. „Oficiálně byla Ruská pomocná akce organizována s cílem zajišťovat zejména pedagogickou, kulturní a vědeckou práci ruské emigrace v ČSR.“¹²⁷ Celá tato akce ale byla myšlena jako dočasná pomoc.

Po roce 1919 vznikají zejména v Praze ruské organizace či sdružení. Ovšem tyto spolky neměly dostatek financí, díky kterým by mohly rozšiřovat svou činnost. I přes chudobu, která v Českých zemích vzniká bezprostředně po první světové válce (postihla celý svět, přinejmenším alespoň Evropu), vznikají charitativní sdružení, která se snaží býti oporou ruským emigrantům. Praha se tedy stala hlavním a zejména kulturním centrem veškeré

¹²⁵ TEJCHMANOVÁ, Světlana. *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917–1939*. Jinočany: H&H, 1993, s. 6.

¹²⁶ Tamtéž, s. 7.

¹²⁷ Tamtéž.

emigrace Rusů. Postupně dochází ke zhoršení česko-ruských vztahů, načež se zlepšují vztahy Německa s Ruskem.

Mezi představitele, kteří měli obecně k Rusku blízko, patřili bezesporu Karel Kramář – předseda první vlády v Československu, Václav Girska – lékař a jeden z představitelů založení československých legií v Rusku, a také T. G. Masaryk. Karla Kramáře lze považovat za nejvěrnějšího přítele Ruska. „Nejvíce mu dělalo dobře, když jej jeho ruští hosté oslovovali Karel Petrovič. Jednou o sobě prohlásil, že jeho láska k Rusku vychází z jeho bytostné podstaty. ‚Nemyslete si, že má žena Naděžda Nikolajevna je příčinou, je důsledkem této mé velké lásky.‘“¹²⁸

Pro mladý Československý stát bylo pozitivní, když přijížděli vědečtí pracovníci a učitelé, kteří začali působit na zdejších vysokých školách a ve vědeckých ústavech. „V zahraničí se organizovali v rámci kulturního svazu Rusů v emigraci, v tzv. Zarubežnoj Rossii, který zprostředkoval jejich vzájemné styky a koordinaci jejich činnosti.“¹²⁹ Praha se stala centrem emigrace ruských představitelů. Emigrantům napomohl program československé vlády vydaný v roce 1921 „Ruská pomocná akce“¹³⁰ (rusky: Русская акция помощи nebo jen Русская акция). Tento název se později mezi ruskými emigranty ujal a stal se univerzálním pojmenováním pomoci, která jim byla umožněna mezi léty 1918–1927 i více státy.

Konkrétně s tématem naší bakalářské práce souvisí to, že mezi migranty byli i kozáci. „Počátkem roku 1923 bylo tedy v Československu o něco málo více než dva tisíce kozáků, vesměs bývalých členů Všekozáckého zemědělského svazu, (...).“¹³¹ Zájmová činnost kozáckého spolku se v Československu zřejmě zaměřila na zemědělství.

Z tehdejších dochovaných zpráv a pramenů se dozvídáme, že Československá vláda spíše finančně podporovala inteligenci a studentstvo, a nikoliv příchozí zemědělce, kteří si měli na své živobytí samostatně vydělat. Československo se jim snažilo ulehčit jejich začátky v nové zemi: „Zemědělci, kteří přijížděli, dostávali prádlo a šatstvo, (...), přechodné ubytování

¹²⁸ TEJCHMANOVÁ, Světlana. *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917–1939*. Jinočany: H&H, 1993, s. 12.

¹²⁹ *Časopis Matice moravské*. Brno: Matice moravská, 2015, 134(1), s. 285.

¹³⁰ V roce 2021 Národní knihovna České republiky otevřela výstavu věnovanou 100letému výročí této akce. Viz: <https://ceskegalerie.cz/cs/vystavy/3708/sto-let-ruske-pomocne-akce-1921-2021?Itemid=110>

¹³¹ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 167.

a stravu po dobu, než budou „umístěni“ v nějakém hospodářství. (...) ubytování bylo kasárenského typu, po desítkách lidí v jedné místnosti, (...).“¹³²

Zanedlouho byli kozáci umístěni do velkostatků. Netrvalo dlouho a nastaly komplikace. Místní statkáři uměli jednat jen s pomocnými silami zajatců, které měli dlouhou dobu k dispozici a kteří neměli právo jim odporovat. Ovšem kozáci vnímali své postavení jinak. Většinou se jednalo o bohaté, kteří byli kdysi doma majiteli svých hospodářství. Často oni sami měli na svém statku pomocné síly.

Díky vládní podpoře emigrantů se ze všech sociálních kruhů zvedla kritika československé vlády. Situace v poválečném Československém státě nebyla příznivá ani ekonomicky, ani hospodářsky. Rostla nezaměstnanost, a tak vznikla mezi obyvateli otázka, proč v této nelehké době sem přijímat jinonárodní pracovní sílu, když zde není práce ani pro vlastní občany. Protesty a kritika vznikaly i mezi studentstvem, kterému se nelíbila státní podpora studentů přicházejících z Ruska. Mnohdy tato podpora převyšovala výdaje vlády na své vlastní studenty z Československa. Na konci roku 1924 byla uskutečněna protestní akce československého studentstva proti podpoře emigrantů.¹³³ Vláda se snažila hájit své jednání tím, že Československo není jedinou zemí, která poskytuje emigrantům pomoc. Nakonec, i přes veškerou kritiku, se tehdejší vládě podařilo uhájit tuto pomoc.

Díky přílivu ruské emigrace vznikaly v pražských Dejvicích a Bubenči moderní městské části, kde si emigranti stavěli budovy a domy, které jim sloužily jako útočiště. Budovali si dvojdomy, měli v těchto čtvrtích i své prodejny, vzdělávací instituce, či například sportovní klubovny apod. Ruská emigrace se na našem území zajímala o vědu, kulturu, sport a jiné aktivity. Pořádala plesy, sobotní večery, dále se emigranti účastnili se sokolských akcí, šachového klubu, zabývali se i charitativní činností.

Před druhou světovou válkou se počet ruských emigrantů zmenšuje. Nejvýznamnější kolonie ruských emigrantských obyvatel kolem Prahy zanikají postupem času úplně, nebo ztrácí svůj význam. Ruské spolky přestávají se svojí aktivní činností. „Skutečně činných organizací bylo málo.“¹³⁴

¹³² SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 167.

¹³³ BĚLOŠEVSKÁ, Ljubov (ed.). *Kronika kulturního, vědeckého a společenského života ruské emigrace v Československé republice*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2000-2001, s. 167.

¹³⁴ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 256.

Mezi občany Československa byli příznivci ruské kultury, kteří se sami setkali s ruskými poměry, když se ocitli na ruské půdě v rámci československých legií. „Někteří z nich si kromě vzpomínek přivezli z Ruska i ruské manželky.“¹³⁵ Mnozí z nich si s uprchlíky zachovávali srdečné a vlídné vztahy.

Situace vnímání ruských obyvatel se na našem území mění s počátkem 30. let 20. století. Již v tuto dobu akce Ruské pomoci nefungovala a emigrantská skupina již nebyla zajímavým tématem mezi lidmi. Došlo také ke ztrátě finanční podpory ze strany vlády. Mnoho emigrantských rodin v období mezi počátkem 30. let a rokem 1938, kdy byla podepsána dohoda v Mnichově, opustila ČSR. Krátce po roce 1939, kdy vznikl protektorát Čechy a Morava, došlo v Praze k vytvoření ústředí pro registraci emigrantů z Ruska. Toto ústředí mělo na starosti záznamy a přehled o všech emigrantech na území protektorátu. Kontrolovalo jejich pohyby po území, střídání prací či vystavovalo různé dokumenty, které byly potřeba. Existují zmínky o zaměstnanci tohoto střediska Konstantinu A. Jefremovi.“¹³⁶ Tento muž pobýval v Praze od 20. let, a tak znal tuto komunitu dobře. „Nikdo z pamětníků střediska nevzpomínal na Jefremova ve zlém, všichni tvrdili, že vědomě nikoho nepoškodil, a naopak se snažil pomáhat.“¹³⁷

Přesto že Praha byla hlavním místem soustředění emigrantů, například i v Plzni od 20. let 20. století fungoval „Svaz ruských inženýrů“¹³⁸, kteří pracovali v místním strojírenském podniku „Škodovy závody“.¹³⁹ Své znalosti, pozorování a výzkum aplikovali ke zhotovení a následné montáži kotlů. „Prof. Lomšakov byl jeden z prvních emigrantů, kteří přijeli do ČSR. V Československu rozpracoval nový systém topení pod kotly, (...)“¹⁴⁰

Ruské pomocné akci a jejímu vnímání československým obyvatelstvem jistě napomohlo zdejší tradiční rusofiství a všeslovanství, které se rozvíjelo v Českých zemích již od 19. století. O čemž samozřejmě svědčí i předchozí kapitola. Dalo by se také říci, že československý národ

¹³⁵ KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001, s. 10.

¹³⁶ Tamtéž, s. 58.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ TEJCHMANOVÁ, Světlana. *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917–1939*. Jinočany: H&H, 1993, s. 36.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

byl tehdy očarován dalekou zemí, která se nyní stala jejich společníkem v protimonarchistickém postupu proti Rakousku-Uhersku.

4.3. OBDOBÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

4.3.1. ZMÍNKY O SOVĚTSKÉ ARMÁDĚ A O OSVOBOZENECKÉ ARMÁDĚ GENERÁLA VLASOVA

V rámci druhé světové války první sovětské vojenské jednotky vstoupily na území Československa v roce 1944. Na území Českých zemí se sovětská armáda poprvé objevuje v dubnu 1945, kdy se snažila osvobodit obec Lanžhot, která se nachází v nejjihnější části Moravy. Armáda sem postupovala ze slovenského teritoria.¹⁴¹ Odtud armáda dále pokračovala po území Moravy k Hodonínu a k Brnu. Sovětská armáda byla podporována místním obyvatelstvem i partyzány. „Sověšští osvoboditelé byli v Brně přijati s obrovskou radostí. V průběhu bojů pomáhali Brňané sovětským vojákům, ukazovali jim skrytá nepřátelská hnízda odporu, vodili je do týlu nepřítele, pomáhali raněným sovětským vojákům a všemi způsoby se starali, aby ulehčili těžký zápas osvoboditelů.“¹⁴² Po Brnu byly osvobozeny i další města Čech a Moravy.

Praha byla osvobozena v posledních dnech války v Evropě. Její osvobození má své specifikum, protože zásahy armády navázaly na úspěšně zorganizované Pražské povstání, které začalo 5. května roku 1945.¹⁴³ Specifické bylo bezesporu to, že se do osvobození Prahy zapojili nejen sovětské jednotky, ale také vojenské jednotky generála Vlasova. Generálporučík Andrej Andrejevič Vlasov (1901–1946) se v roce 1944 postavil do čela vzniku armádních jednotek z řad dobrovolníků, tzv. „Osvobozenecká armády“.¹⁴⁴ Ještě předtím ale byl zajat v roce 1942 a začal spolupracovat s Němci. Později, v posledních dnech války, si chtěl zajistit pro sebe a své vojáky lepší poválečnou budoucnost. Přestože se významně podílel

¹⁴¹ MAINUŠ, František. *Osvobození Československa ve vzpomínkách sovětských vojáků. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975, s. 14.

¹⁴² Tamtéž, s. 16.

¹⁴³ ZEMAN, Pavel. *Pražský hrad v květnu 1945: Svědectví o průběhu Pražského povstání. Paměť a dějiny*. 2015 (02), s. 67. Dostupné online [cit. 16.03.2022].

¹⁴⁴ KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001, s. 60.

na osvobození Prahy, nezajistil si lepší postavení. Jako vojenský zločinec a zrádce byl zbaven své vojenské hodnosti a svých vyznamenání, byl zatčen a popraven.¹⁴⁵

Osvobození Prahy, které je známé též pod názvem „Pražská operace“ (rusky: Пражская наступательная операция), proběhlo v závěrečné fázi druhé světové války a určitým způsobem urychlilo osvobození Československa. Velitelem 1. ukrajinského frontu byl Ivan Stěpanovič Koněv (1897–1973), velitelem 2. ukrajinského frontu byl maršál Rodion Jakovlevič Malinovskij (1898–1967) a velitelem 4. ukrajinského frontu byl maršál Andrej Ivanovič Jerjomenko (1892–1970). Celkový počet vojáků přesahoval dva miliony mužů.¹⁴⁶ Velitel Koněv se svým vojskem měl útočit směrem ze Saska, velitel Malinovskij se svými vojáky z jižní části Moravy a maršál Jerjomenko se svým vojskem měl zaútočit ze severní části Moravy. Spojeneckým vojskům se podařilo osvobodit zbývající části Československa. A celá tato operace nazývaná „Pražskou operací“ dopadla pro spojenecká vojska Sovětského svazu, Československa, Rumunska a Polska společně s Ruskou osvobozenou armádou přívětivě, tedy zvítězili nad státy Osy. Sovětská vojska se navrátila do své vlasti ve druhé polovině roku 1945.

4.3.2. OSUDY RUSKÝCH EMIGRANTŮ ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY V ČESKOSLOVENSKU

Koncem roku 1942 nastává další příliv emigrantů do Prahy. Povětšinou se jednalo o příbuzné a známé již vytvořené komunity migrantů v Praze. Místní pražské obyvatelstvo neodmítalo pomoc uprchlíkům z východu. „Pomoc mohla spočívat v poskytnutí jídla, nevelkých částek peněz, a především v poskytnutí základních informací nezbytných pro rychlou orientaci v neznámém prostředí nebo v přispění při jednání s protektorátními úřady. (...) Uprchlíci vzbuzovali hluboký lidský soucit a málokdo jim odmítl pomoc.“¹⁴⁷

¹⁴⁵ ВЛАСОВ. In: *Большая российская энциклопедия*. [online]. Министерство культуры Российской Федерации (2018). © 2005-2019. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: https://bigenc.ru/military_science/text/3824874.

¹⁴⁶ ПРАЖСКАЯ ОПЕРАЦИЯ 1945. In: *Большая российская энциклопедия*. [online]. Министерство культуры Российской Федерации. (2016). © 2005-2019. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: https://bigenc.ru/military_science/text/3165867.

¹⁴⁷ KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001, s. 61.

V listopadu 1944 v Praze byl vyhlášen manifest, který byl napsán v protisovětském duchu Komitétem osvobození národů Ruska, do jehož čela byl zvolen generál Vlasov.¹⁴⁸ Manifest byl výsledkem konference, které se účastnilo vedení Protektorátu a A. A. Vlasov. „Konference trvala necelé dvě hodiny, po konferenci následoval banket pro úzký kruh hostů, který v Černínském paláci pořádal K. H. Frank, a večer ve Filmovém klubu.“¹⁴⁹

Vedení protektorátu se zapojilo do vytvoření zdání, že vojenské jednotky Vlasova nesou myšlenku osvobození Ruska. V české společnosti se ani tolik nevědělo o této schůzce. „S vojáky-vlasovci z řad válečných zajatců se pražská emigrace měla možnost seznámit blíže v předjaří r. 1945, kdy se několik desítek vojáků objevilo v Praze a stali se na několik krátkých dnů, pravděpodobně přes neděli, hosty v emigrantských rodinách.“¹⁵⁰

Dodnes v českých rodinách kolují vzpomínky na jednotlivé epizody jak s vlasovci, tak i s vojáky Rudé armády. Paní Lidmila Černá vzpomíná na období z konce války. Zmiňuje například svou zkušenost s vlasovci. „Lidmila Černá si také pamatuje, jak tlumočila vlasovcům, jelikož z ruského gymnázia uměla dokonale rusky, nebo jaký strach šel někdy z vojáků vítězné Rudé armády. ‚Z Bystřice mám hrozná zážitky s Rusy. Nějaký voják tam střílel do vzduchu u jedné babičky, chtěl vajíčka. Ta se tam hrozně bála, tak my jsme tam s bratrem šli. A ten voják prostě říkal, že chce ta vajíčka. Asi měl něco upito.‘“¹⁵¹

V únoru 1945 se odehrál americký nálet na Prahu. Prameny tuto tragickou událost popisují jako chybu, která se stala kvůli mylnému navádění a špatnému vidění. Došlo při tom ke značným škodám. Ztráty zasáhly i ruské emigranty. „Všem, kteří byli při náletu zraněni a leželi v pražských nemocnicích, byla věnována maximální lékařská péče a byli obklopeni pozorností Pražanů. (...) Ruská pamětnice těchto událostí, kterou nálet zastihl na cestě ze školy domů a která utrpěla vážné zranění, dodnes vzpomíná na zcela neočekávanou návštěvu, kterou jí ostatní spolupacienti záviděli. Do nemocnice ji přišel navštívit Vadim Baldin

¹⁴⁸ SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání : Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999, s. 259.

¹⁴⁹ KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001, s. 64.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 65.

¹⁵¹ ČERNÁ, Lidmila. *Mamička chtěla, abychom to viděli na vlastní oči*. [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/cerna-lidmila-20200219-0>.

[roky života: 1901–asi 1945]¹⁵², zpěvák a sólový tanečník, populární člen baletního sboru Národního divadla.¹⁵³

Situace migrantů ke konci války se změnila. Jedna část věřila, že se budou moci vrátit do vlasti, druhá část se naopak návratu velice obávala. Centrem jejich života zůstávala stále Praha, přesto se mnoho lidí stěhovalo na západ. Mnozí se usadili v Domažlicích, jiní zase kolem Klatov a někteří i v Plzni.

V souvislosti s osudy ruských emigrantů je příznačná následující bezejmenná výpověď: „Nikdy nezapomenu na večer 20. dubna. V tmavém pražském chrámu (...). Bylo slyšet vzlykání mužů. Rusové, kteří v tomto městě prožili mládí a polovinu svého života, se nyní se vším loučili a přímo z kostela šli na nádraží, jako spadané listí hnané podzimní vichřicí stále dále a dále do všech koutů světa, do skličující nejistoty. (...)“¹⁵⁴

Rudá armáda dorazila do Prahy v květnu 1945. Od doby, kdy sovětská armáda přišla na území ČSR, zatýkala ruské emigranty, které následně deportovala na území SSSR. Zatýkání mělo různé formy, nejčastěji byli vybízeni k různým činnostem. Například měli vojákům ukázat správnou cestu, nebo pomoci s překladem. Často vylákali lidi pod určitou záminkou s tím, že se brzy vrátí ke svým rodinám. Použili k tomu následující formulaci: „Do večera bude váš muž zpátky. Potřebujeme se ho jen na něco zeptat,“ (...) Anna Marakujevová svého muže už nikdy neviděla. Čekala na jeho návrat až do své smrti v roce 1962, (...).¹⁵⁵ O svém manželovi již neobdržela žádné informace. Až po roce 1990 získala odpověď na své psaní vnučka Anny Marakujevové, kde se dozvěděla, že její dědeček zemřel pár měsíců po svém zadržení. Zatčení bylo rychlé, lidé neměli možnost říci sbohem svým příbuzným, neměli průkazy. Tato akce trvala několik měsíců a za tu dobu bylo jen v Praze zadrženo okolo 100 osob.

Komunita Rusů v Československu pod vlivem těchto událostí pozvolně zanikala. Vše, co si před válkou v nové vlasti vybudovali a vytvořili, najednou bylo zakázáno, omezeno a po válce se emigranty vytvořené spolky nepodařilo obnovit. Dalo by se říci,

¹⁵² Dohledáno autorkou BP.

¹⁵³ KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001, s. 72.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 74.

¹⁵⁵ BERNATT-RESZCZYŃSKÁ, Markéta. *Po válce zmizely z Československa stovky Rusů. Odvlekli je sovětské agenti SMERŠ*. In: pametnaroda.cz [online]. © 2008-2022 Paměť národa. 11.05. 2021. [cit. 19.02. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/po-valce-zmizely-z-ceskoslovenska-stovky-rusu-odvlekli-je-sovetsti-agenti-smers>.

že celková sounáležitost se mezi ruskými příslušníky na území Českých zemí postupem času vytrácí. Klíčovým momentem tohoto rozkladu byl zákrok sovětských složek.

4.3.3. UDÁLOSTI KVĚTNA 1945

Jedná se o konečné období druhé světové války. V tu dobu vstupují vojska Sovětského svazu do mnoha zemí v Evropě. Dobu před koncem druhé světové války, kdy přijeli ruští vojáci do Prahy, tedy rok 1945, mnoho lidí vnímalo po svém. Například z paměti Anastazie Kopřivové, vnučky emigranta S. V. Marakujeva, můžeme zjistit následující: „(...) mluvili stejným jazykem. „Až tehdy jsem si uvědomila, že můj rodný jazyk pochází z jiné země.“ (...)“¹⁵⁶ Anastazie vzpomíná, jak její tatínek byl šťasten tím, že potkal své rodáky. Ale zároveň si neuvědomoval možné riziko, které se zvyšuje s jejich příchodem.

„Dne 9. května 1945 vítali v Kobyliších Rudou armádu a Irena Podzimková má na tuto dobu hezké vzpomínky, s ruskými vojáky má i fotografii.“¹⁵⁷

Svůj pohled na události roku 1945 poskytuje Jindřich Závodník, který pocházel z obce Tršice, nacházející se v okrese Olomouc. Vzpomíná, jak se společně s dalšími asi 19 lidmi dostal do rukou německých vojáků. Byli násilně zadrženi a v případě nějakého útoku ze strany Rudé armády by tito nevinní občané byli postříleni. Hrůzu, kterou si museli protrpět, si dnes asi zdaleka ani neumíme představit. Nakonec byli propuštěni po přimluvení se u německého velitele. Poté se všichni schovali do sklepa. Všichni z města pak čekali, zdali sovětská armáda přijde městu na pomoc. „Po dvou dnech se tak stalo a okny ve sklepě jsme uviděli ruské vojáky, (...). Vyšli jsme ze sklepa a vítali se s osvoboditeli. V té době už bylo hodně lidí na náměstí a vojákům podávali slivovici a jinou kořalku.“¹⁵⁸

¹⁵⁶ BERNATT-RESZCZYŃSKÁ, Markéta. *Po válce zmizely z Československa stovky Rusů. Odvlekli je sověští agenti SMERŠ*. In: pametnaroda.cz [online]. © 2008-2022 Paměť národa. 11.05. 2021. [cit. 19.02. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/po-valce-zmizely-z-ceskoslovenska-stovky-rusu-odvlekli-je-sovetsti-agenti-smers>.

¹⁵⁷ PODZIMKOVÁ, Irena. *Člověk by se vždycky měl chovat tak, aby se nemusel stydět před svým svědomím*. [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/podzimkova-irena-20170515-0>.

¹⁵⁸ MAHDAL, Milan. Mgr. *Vzpomínky dvou tršických pamětníků na konec II. světové války*. Tršický zpravodaj. Tršice [online]. 08.05.2020. [cit. 16.03.2022]. Upravil: Miroslav Rozkošný. Dostupné z: https://www.trsice.cz/zpravodaj/clanek.jsf?id=Vzpominky-dvou-trsicky-pametniku-na-konec-II.-svetove-valky&fbclid=IwAR0_RVdwushtq65todReCX7F4-drG58PRjgTo6argj4h_8ccglAaH1eYwoA.

Další zajímavou vzpomínkou na události této doby je svědectví pana Václava Houšky, rodáka obce Přešín, nacházející se v okrese Plzeň-jih. Pan Václav byl v té době ještě dítě. Vzpomíná, jak nejprve do obce přijeli Američané a ihned po nich Rusové v autech a rozdávali stravu a oblečení. „Pak přijely ruské tanky. Některé z nich zastavily, aby se vojáci mohli občerstvit a umýt.“¹⁵⁹ Tato vzpomínka dokládá to, jak obyčejní lidé mohli na vlastní kůži zažít dopad rozhodnutí americké a ruské armády, které se domluvily na tom, kde bude procházet demarkační linie.

Nalézáme různorodá svědectví o období konce druhé světové války v Československu. Opět se objevuje jak kladné, tak i rozporuplné vnímání působení ruské armády. Kromě toho jsme se zde snažili nastínit, co pro České obyvatelstvo znamená pojem ruská armáda. Proto jsme se zmínili o jednotkách Vlasovců, kteří sebe také nazývali ruskou armádou. Více jsme se věnovali armádě sovětské, která se mimo jiné skládala z představitelů různých národů. Tato armáda byla ovšem vnímána jako Ruská.

4.4. ROK 1968 V ČESKOSLOVENSKU

Období od roku 1948 do konce 50. let je známo přechodem k tvrdému komunistickému režimu, který se pozvolna začíná uvolňovat po smrti Stalina a Gottwalda v roce 1953. Příznačným se stává rok 1968, který dovršil Pražské jaro. Určitá setrvačnost pokračuje až do roku 1969, po kterém již začíná tvrdá normalizace.

Sovětská armáda se po druhé světové válce stáhla z území Československa. Až v roce 1968 obsadilo Československo převážně sovětské vojsko. Konkrétně se jednalo o vojska několika spřátelených států v čele se SSSR, dále také Polska, Bulharska, Maďarska a Německé demokratické republiky. Tato vojska sem byla poslána za účelem potlačení začínajících reforem a získání kontroly nad celým státem. (Jednalo se nejen o ovládnutí všech státních institucí, ale též o ovlivnění myšlení tehdejší společnosti.) Invaze bývá také označována jako tzv. „bratrská pomoc“.¹⁶⁰ V noci z 20. na 21. srpna roku 1968 vojáci pěti států tzv. „Varšavské smlouvy“ začali zabírat Československé území. K tomu došlo právě v reakci na reformní procesy, které právě probíhaly v Československu. Jednalo se především o reformy

¹⁵⁹ BULÍNOVÁ, Libuše. II. světová válka v Přešíně. Vzpomínky pana Václava Houšky na 2. světovou válku. Oficiální stránky obce Čížkov. [online]. 23.01.2019. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <http://www.obec-cizkov.cz/cs/presin/historie/ii-svetova-valka-v-presine/R84-A3238/>.

¹⁶⁰ *Invaze vojsk Varšavské smlouvy*. In: pametnaroda.cz [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 19.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/invaze-vojsk-varsavske-smlouvy-1>

ekonomiky a snahy o zlepšení občanské svobody. Vstup vojsk do Československé socialistické republiky vyvolal vlnu odporu, které se účastnili jak jednotlivci, tak i různé organizace a orgány státní správy, tisk či rozhlas.

Republika byla poté okupována od roku 1968 do 1991. Účastníci tzv. „Pražského jara“ byli odvoláni ze svých nynějších pozic a byli nahrazeni novými lidmi. Do čela nového vedení se s podporou Moskvy dostal Gustáv Husák (1913–1991). 70. a 80. léta se dostala do dějin jako období „normalizace“ poměrů, tak jak si je představovala komunistická strana.¹⁶¹ V současné době se pojem normalizace stal symbolickým označením, který se jednoznačně spojuje s návratem ke konzervativnímu vnímání socialismu.

Pamětník Václav Churavý, kterému bylo v době okupace 25 let, popisuje události roku 1968 v Československu. Popisuje okupaci, kterou nikdo nečekal. Většina obyvatel se o tom, co se v nejbližších hodinách bude dít, doslechla z rozhlasu nebo od známých či na ulici. Pan Václav vzpomíná, jak se společně se svými přáteli zbavovali silničních ukazatelů na Prahu. Dále uvádí hrozné minuty střílení v pražských ulicích, kterých byl svědkem. Útěk, snahu někde se schovat, ale také to, jak jej sovětsí vojáci postřelili a on upadl na zem. „Najednou se udělalo ticho, tak jsem se podíval ulicí dolů a spatřil, že vzhůru jde rojnice vojáků. (...) Voják, který šel přímo proti mně, se u mne zastavil a namířil na mne samopal.“¹⁶² Ulevilo se mu, když se voják rozhodl pokračovat v cestě a nechal ho žít.

Tomáš Sochor, kterému bylo v době okupace 24 let, v Praze fotografoval tyto vypjaté momenty. Popisuje ruský tank, ze kterého se valil kouř, a vojáky, kteří se pokoušeli oheň uhasit. Lidé z toho měli radost a vojákům se vysmívali. Vojáci začali střílet a několik civilistů postřelili včetně zmíněného pamětníka Tomáše Sochora.¹⁶³

Většina obyvatel se o okupaci dozvěděla formou rozhlasového vysílání někdy v pozdních nočních hodinách. Veřejná doprava nefungovala, lidé odcházeli ze zaměstnání domů, jelikož neměli, co na práci. Další obyvatel Prahy Jaroslav Vopěnka popisuje ulice a náměstí přeplněné lidmi a rozmístěné tanky.¹⁶⁴

¹⁶¹ Tamtéž.

¹⁶² ČÍŽEK, Rudolf. *Ztracené archivy 1968: 21. srpen 1968 v ulicích Prahy*. Praha: Naše vojsko, 2011, s. 100.

¹⁶³ Tamtéž, s. 106-110.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 111.

4.4.1. AUTENTICKÉ SVĚDECTVÍ PAMĚTNÍKŮ ZÍSKANÉ AUTORKOU BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

V rámci své bakalářské práce jsme se pokusili získat osobně doložené a popsané vzpomínky na osudný rok 1968, který se bezesporu vryl do paměti mnohým obyvatelům tehdejší Československé socialistické republiky. Požádali jsme obyvatele Plzeňského kraje, manžele, paní Josefu L. a pana Josefa L.¹⁶⁵, kteří byli tak laskaví a poskytli nám své vlastní paměti na tento rok.

Paní Josefa vzpomíná takto: „No bylo to hrozný. Nikdy už nic takového nechci zažít. Tahle doba je tomu dost podobná. Snad se nedožiju toho, že tady budou zase Rusové. Tehdy jsem byla u nás doma a maminka byla v práci. Bydleli jsme na vsi, takže jsme ráno vůbec nevěděli, co se děje. Doma vše probíhalo jako každý den. Vařili jsme a naše maminka najednou přiběhla z kravína a řekla: ‚Holka je válka. Rusové jsou tady.‘. Nikdo nevěděl, co bude následovat. Měli jsme hrozný strach. Poslouchali jsme rádio, abychom věděli, co se stalo. Takový strach a beznaděj už nikdy nechci zažít, proto se možná bojím dnešní doby. Vrcholem všeho byl ruský tank, který nám vjel do dvora a chtěl se tam otočit. To jsme si mysleli, že nám chtějí všechno zničit.“

Pan Josef vzpomíná na ruská vojska z trochu jiného pohledu. „Tehdy jsem myslel, že se nic takového nemůže stát. Necháпали jsme, co se děje, a hlavně proč se to děje. Ležel jsem na kanapi a jako každý den jsem si pustil rádio, ale to, co jsem uslyšel, se mi vrylo pod kůži, a když si na to dneska vzpomenu, tak mi běhá mráz po zádech. Nikomu bych to nepřál. Bylo to jiné než teď. Teď máte telefony a můžete si všechno najít během chvilky, ale my neměli nic. Jediné, z čeho jsme měli informace, bylo rádio. Když jsem slyšel, že nás obsadila ruská vojska, tak jsem nechápal, proč to udělali, co jsme my udělali špatně, ... No nebudu lhát, ale měl jsem strach, co bude dál. Jestli se tady bude střílet, domy budou rozbité, budeme bez práce, ... Adrenalin byl v tu dobu silnější než já a vyhnal nás do ulic. Rozhodli jsme se, že budeme bránit rozhlas, protože nám bylo jasné, že jakmile padne rozhlas, tak my jsme bez zpráv a nebudeme vědět opravdu nic. Teda věděli bychom jen to, co by chtěli, abychom slyšeli. Když jsem viděl ruské tanky, tak jsem poprvé procítl a věřil, že je to pravda. Že to, o čem jsem poslouchal celý den, byla pravda. Opravdu se to stalo. Chodil jsem okolo ruských vojáků. Lezl jsem po tancích a snažil jsem se jim rusky říci, že je tady nechceme, že tady máme mír. Ptal jsem se jich, co tady chtějí, proč sem přišli.

¹⁶⁵ Pamětníci si přáli zůstat v anonymitě.

Nikdo mi neodpověděl. Až teď, po těch letech si uvědomuju, co všechno se mohlo stát. Mířili na nás zbraněma a kdyby chtěli, tak nás tam všechny postřílí. Mohlo to mít hrozné následky a já už tady nemusel být. Nevím, proč jsem byl tehdy tak odvážný, asi to bylo tím vším. Byla to hrozná doba. Hrozná. Byli tady hrozně dlouho.“ Takto dobu vnímal pan Josef.

Je až neuvěřitelné a mnohdy ani nepředstavitelné, co lidé museli při okupaci vojsk zažívat, jaké byli jejich pocity. K tomuto období nacházíme celou řadu vzpomínek, ve kterých se zrcadlí různorodé prožitky.

4.4.2. POHLED Z DRUHÉ STRANY

Někteří ze sovětských vojáků, kteří se na území Československa tento osudný rok ocitli, o zemi příliš nevěděli. Mnozí zde byli poprvé ve svém životě. To byly spíše případy řadových vojáků. Část důstojníků se přesto dostala do kontaktu s Čechoslováky a naopak. Jednalo se o různé vojenské poradce a odborníky. Armády se dostávaly do společného kontaktu pouze při výevcích. Vojáci plnili zadaný úkol a nepočítali s tak obrovskou antipatií, které se jim dostávalo jak od občanů, tak i od československého vojska. To jistě dokazují i slova, která vyslovil Pavel Kosenko, generálmajor a velitel 35. motostřelecké divize: „My jsme dostali příkaz a ten jsme splnili... Víte, co je to dostat úkol? Bylo třeba zařídit, aby byl splněn. Neměli jsme čas přemýšlet, jestli je to dobře nebo špatně. Úkol je úkol a my jsme byli vojáci.“¹⁶⁶ Přesto byli vojáci překvapeni chováním obyvatel, od kterých čekali vítání. Dostalo se jim pouze nadávek a mnoho výhrůžek. Generálmajor dále vzpomíná: „Silniční ukazatele nesouhlasily, byly otočené, zakryté a poměrně často jsme bloudili. Asi šedesát kilometrů před Prahou se nám navíc porouchal tank a bylo potřeba ho opravit. (...)“¹⁶⁷ Když se pak dál vydali na cestu, na jednom z mostů vytvořily především ženy a děti živou zátarasu. „Velitel tanku, staršina Andrejev, strhl s ohledem na děti a ženy stroj do přílehlé strže.“¹⁶⁸ Při tomto manévru si vojáci přivodili poranění a o dva muže dokonce přišli.

Na začátku září se sovětští vojáci soustřeďovali mimo Prahu, především pobývali v lesích. Nechtěli ohrožovat či jakkoli poškozovat místní obyvatele, naopak se snažili každému pomoci, jak jen mohli. „V září nebo v říjnu spadlo na ruzyňském letišti osobní letadlo

¹⁶⁶ BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij, PAZDERKA, Josef, ed. *Invaze 1968: ruský pohled*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 16.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁶⁸ Tamtéž.

a začalo hořet. Nedaleko od něj se nacházel prapor vojenské rozvědky, jemuž velel podplukovník Bělkin z mé divize. Jakmile mi to ohlásil, dal jsem rozkaz, aby se tam vydal se svým praporem a začal zachraňovat cestující.“¹⁶⁹ Vojákům se podařilo všechny vyprostit a ošetřit.

Další vzpomínku popisuje generál Eduard Arkad'jevič Vorobjov. Po příjezdu do Československa byl taktéž velmi zaskočen chováním zdejších obyvatel. V jedné obci nedaleko Domažlic, kde se vojáci zastavili u studny s vodou, stála starší žena, která ji chránila vlastním tělem. Raději by se nechala zastřelit, než aby si vojáci vodu nabrali.

Většina z vojáků tuto akci nevnímala jako okupaci, pouze plnili zadané úkoly. Byli také zaskočeni tím, že místní obyvatelstvo bylo vůči nim naladěno negativně, protože zřejmě během průpravy byli přesvědčeni, že zde budou vítáni.

4.5. OBDOBÍ MEZI LETY 1968 A 1989

Nadcházející roky bezprostředně po sovětské invazi jsou známé spíše jako okupační roky. Přesto oficiální znění bylo bráno následovně: jednalo se o bratrskou pomoc ze strany sovětských jednotek především při boji proti kontrarevoluci.

„Svoje případné negativní zkušenosti si obyvatelé nechávali pro sebe, nebo se domáhali nápravy u příslušných úřadů a orgánů soukromě bez jakékoliv publicity. (...) Například v regionálním muzeu ve Vysokém Mýtě uspořádali v roce 2008 anketu mezi obyvateli z blízkého okolí o jejich zkušenostech se sovětskými vojáky. (...) ‚Za celou dobu jsem se nesetkal s arogantním velitelem ani s nemístným jednáním. (...) Každopádně existovala a převažovala pozitivní forma spolupráce.‘ (...) ‚Nelze hovořit o neshodách ... v mnohých rodinách byli zvaní jako hosté.‘ (...) ‚Já osobně jsem byl permanentně nespokojen jako občan – vnímal jsem je jako okupanty, kteří byli prostě všude a nešlo je přehlédnout.‘ (...) ‚Jejich pobyt se mi vryl do paměti, protože se nejednalo o nic příjemného. Zůstaly mi nepříjemné vzpomínky. (...) Dodnes si nesu nepříjemné vzpomínky i v souvislosti se zkreslováním skutečnosti v denním tisku, rozhlasu apod.‘“¹⁷⁰

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 39.

¹⁷⁰ ČERNÁ, Marie. Okupace, přátelská pomoc, devastace. Sovětská armáda 1968-1991 v paměti české společnosti. *Soudobé dějiny*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2015, 22(3-4), s. 448.

Z našeho pohledu každý občan, každý jedinec, společnost či obec vnímali tyto pobyty sovětské armády jinak. Někteří si chování vojáků vychvalovali, někteří naopak hanili, někteří se k situaci stavěli neutrálně. Jde o subjektivní pohledy jedinců. Kromě toho si musíme uvědomit, že i každý sovětský voják byl jiný. Někteří se dopouštěli menších odcizení majetku, občas docházelo k dopravním haváriím, ale někteří se naopak snažili místním lidem pomáhat, společně s českým obyvatelstvem obchodovali či jakkoli pomáhali při práci a podobně. Mnozí pamatují na přátelské setkávání se s vojáky a jejich rodinami, kteří se ocitli v Československu.

4.6. ODKHOD RUSKÉ (SOVĚTSKÉ) ARMÁDY Z ČESKÉHO ÚZEMÍ

Na vpádu cizích jednotek na Československé území se v srpnu 1968 podílelo okolo 350 000 vojáků ze Sovětského svazu. Setrvalo zde několik vojenských jednotek a letecká divize. Na základě mezinárodní smlouvy se jednalo o legální pobyty sovětských vojáků na tomto území. Mohlo se zde zdržovat pouze 75.000 vojáků. S nimi mohli v zemi zůstat i rodinní příslušníci. Vojáci měli svou ústřednu v Milovicích, dále také v Mladé Boleslavi či Vysokém Mýtu.

Později byl vymyšlen plán, jehož cílem bylo do roku 1991 zredukovat počet sovětských vojáků v ČSR. Následně byla uzavřena smlouva o odsunu vojsk. Již na jaře 1989 došlo k prvním vojenským odchodům z našeho území do SSSR.

Společnost přivítala, a mnohdy i požadovala, odsun vojáků z Československa. Sovětský svaz se však snažil tuto akci prodlužovat, dokonce se pokoušel i o zrušení tohoto plánu. Přesto si na tyto události česká společnost živě vzpomíná. Pan Dalibor Norský dlouhou dobu čekal na tento den. „Odjezdu předcházela velkolepá slavnost: sovětská posádka uspořádala rozloučení – nechyběla vojenská přehlídka, hudba, občerstvení ani děti vzorně předávající květiny na rozloučenou.“¹⁷¹

Odchod sovětské armády se protáhl na několik let. „V únoru 1990, kdy začali odjíždět první sovětské vojáci, jich bylo v Československu asi 73 500. (...) Poslední železniční transport opustil

¹⁷¹ HEŘMÁNKOVÁ, Johana. *Odsun sovětských vojsk po frenštátsku aneb My už je máme skoro na vagonech*. 26.02.2021. In: pametnaroda.cz [online] © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 19.03. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/odsun-sovetskych-vojsk-po-frenstatsku-aneb-my-uz-je-mame-skoro-na-vagonech>

československé území 21. června 1991. Velitel sovětských jednotek Eduard Vorobjov odletěl z Československa o šest dní později.¹⁷²

Během setrvání sovětské armády na území Československa se u většiny obyvatelstva utvořilo přání odchodu vojáků zpět do jejich vlasti. „V neděli 30. června 1991 se na oslavu odchodu sovětských vojsk po celém Československu rozezněly sirény a zvony.“¹⁷³

Dalo by se říci, že mnozí obyvatelé Československa očekávali den, kdy se cizí vojska stáhnou. Odsuny probíhaly v různých etapách od počátku roku 1990 a trvaly do poloviny roku 1991, kdy byla tato akce dovršena.

S celkovým pobytem ale i odchodem sovětských jednotek je zároveň spojena celá řada nepříjemností a problémů, které se za celou dobu jejich pobytu v Československu odehrály. Od počátku jejich pobytu někteří vojáci nezákonně používali své zbraně, často docházelo k fyzickým napadením a potyčkám i pod vlivem alkoholu. Objevovaly se případy, kdy sovětské vojáky zde rabovali a okrádali obyčejné lidi. Vysoký byl počet vloupání, autonehody se staly nejčastějšími přestupky sovětských vojáků v Československu.¹⁷⁴ I přes veškeré snahy utajit přestupky a protiprávní jednání sovětských vojáků, se některé případy přece jen dostaly do povědomí veřejnosti. Jako jeden z případů můžeme uvést trojnásobnou vraždu, které se dopustil sovětský zběh nedaleko Olomouce v roce 1981.¹⁷⁵

¹⁷² BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij, PAZDERKA, Josef, ed. *Invaze 1968: ruský pohled*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011, s. 56.

¹⁷³ TOMEK, Prokop. *Počátky i finále odchodu sovětských vojsk z Československa*. In: vhu.cz [online]. 25.06. 2013. [cit. 26.02. 2022]. Dostupné z: http://www.vhu.cz/pocatky-i-finale-odchodu-sovetskych-vojsk-z-ceskoslovenska/?fbclid=IwAR22zBsiZ6h-HyOzm08QtWiTJvj7qiAGuU42g_stMMiEmI7Kfzj0UOm8ffE.

¹⁷⁴ TOMEK, Prokop. *Dvacet tři podivných let pobytu sovětských vojáků v Československu*. In: vhu.cz [online]. 06.07. 2016, [cit. 22.03. 2022]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/dvacet-tri-podivnych-let-pobytu-sovetskych-vojaku-v-ceskoslovensku/>

¹⁷⁵ TOMEK, Prokop, PEJČOCH, Ivo. *Černá kniha sovětské okupace: Sovětská armáda v Československu a její oběti: 1968-1991*. Cheb: Svět křídel, 2015, s. 46.

ZÁVĚR

Hlavním záměrem bakalářské práce bylo dohledat a shrnout dobové doklady o vnímání pobytů ruských (sovětských) vojsk na českém území, a to především ze strany českého obyvatelstva. Ruská armáda se v minulosti mnohokrát ocitla v Českých zemích. Vojska několikrát procházela Moravou, objevují se i na území Čech.

Cíl bakalářské práce spočíval především ve vytvoření uceleného pohledu na četné pobyty ruské (i sovětské) armády u nás. Nebylo možné v rámci bakalářské práce obsáhnout veškeré detaily těchto pobytů, proto jsme vytyčili z našeho pohledu to nejdůležitější, co by se mohlo tématu týkat.

V neposlední řadě jsme se věnovali vyhledávání jak kladných, tak i záporných vzpomínek na veškeré pobyty ruské (sovětské) armády. Taková metodika hodnocení historických událostí se nám zdála jako přínosná z hlediska vytvoření objektivnějšího pohledu na vybrané téma.

Z hlediska obsahu této práce, pro jehož věcné sepsání jsme použili mnoho zdrojů včetně pamětí a vzpomínek týkajících se působení ruské armády a příslušníků ruské kultury na území Českých zemí v průběhu několika staletí, jsme se drželi chronologického rozvržení materiálu. V příloze č. 1. je reprezentována chronologická osa zahrnující veškeré pobyty ruských (sovětských) vojsk.

Práce byla se zaměřuje na kulturně-společenské hledisko. Ve větší míře se věnujeme vzpomínkám českého obyvatelstva, jelikož byly z pochopitelných důvodů lépe dohledatelné, ale neopomněli jsme uvést i několik pohledů z druhé strany. Podařilo se nám dohledat paměti sovětského generála a generálmajora na události roku 1968 v Československu.

Tato práce je členěna do čtyř kapitol. V první řadě jsme se zaměřili na nejstarší vzpomínky. První kapitola tedy obsahuje nejstarší zmínky o návštěvách Rusů v Českých zemích. Samotný car Petr I. několikrát navštívil České země v dobách od roku 1698 do roku 1712. V roce 1735 se ruská armáda mimo jiné zastavila také v Plzni, vojáci se zde objevili po ukončené válce o polské následnictví. Dále v kapitole popisujeme důležitá fakta o vývoji ruské armády v 18. století. Fakta shledáváme důležitými, jelikož v 18. století dochází k mnohým reformám v carském Rusku. Mnoho reforem se týká právě carského vojenství.

Druhá kapitola pojednává zejména o napoleonských válkách a s tím spojenými pobyty Rusů v Českých zemích, zejména na Moravě. Kapitola je členěna do několika podkapitol. V tuto dobu se například i v Praze a ve středních Čechách objevuje slavný vojevůdce Alexandr Vasiljevič Suvorov. Mimo jiné navštívil v roce 1799 také Plzeň. Dalším významným

vojevůdcem napoleonských válek se stal Michail Illarionovič Kutuzov, který převážně procházel Moravou (pochod jeho armády jsme přehledně představili v kartografické Příloze č. 2.). Pod jeho vedením proběhla slavná bitva u Slavkova na Moravě. Spojenecká vojska sice bitvu prohrála, ale do historie se zapsal slavný Kutuzovův „pochodový manévř“.

V dobách napoleonských válek byly pobyty ruských vojáků vnímány kladně. Mnozí tyto události vnímali jako radostnou událost. Kladně je také vnímána podobnost ruského jazyka s českým. Z paměti je také známo, že vojáci byli slušní, udržovali pořádek, někteří byli dokonce štedří ke zdejším obyvatelům. Avšak objevují se také negativní vzpomínky na jejich pobyty. Například to, že vojáci vzali místním obyvatelům všechno jídlo a veškerý dobytek. Suvorov byl vítán jako velký vojevůdce a hrdina. Kozáci dokázali zachránit zdejší obyvatele při povodních a za záchranu nic nepožadovali.

Vojáků pod vedením Kutuzova se nejprve český lid obával, ale postupem času se jejich názor změnil. Místní obyvatelé zřizovali raněným vojákům ve městech špitály. Nicméně paměti již nejsou jednoznačně pozitivní. Objevují se také negativní zmínky o působení ruské armády v Českých zemích. Vojáci kradli jídlo, ničili vše, co bylo ze dřeva, aby si zatopili, ač kolem sebe měli mnoho lesů. Tyto zmínky dokazují jejich lenost, která převažovala nad jejich laskavostí a dobrým chováním.

Třetí kapitola je věnována kontaktům s ruskou armádou a vojenskými činiteli v 19. století. Stále přetrvávají pozitivní postoje k Rusům a jejich kultuře, rozšířené mezi českou společností. Přesto se již objevují některé negativní nálady. Například církev byla negativně naladěna k ruské kultuře obecně. Pobyty ruské armády v tomto období nejsou četné, proto je třetí kapitola kratší.

Čtvrtá kapitola je zaměřena na svědectví o ruské armádě v Českých zemích ve 20. století. Významným se stává rok 1908, kdy proběhl slovanský sjezd v Praze. Při této příležitosti byl v Praze uvítán profesor z vojenské akademie, generál Vladimír Volodimirov. K ruské armádě se v tuto dobu vyvinul negativní postoj. Kapitola je dále členěna do podkapitol, dle jednotlivých událostí a období. V období první světové války se do Českých zemí dostává mnoho ruských zajatců. Zmiňujeme některé zajatecké tábory, životy a osudy vojáků uvnitř táborů. V souvislosti s tím, se v okolí těchto táborů šířilo mnoho nemocí. Nalézáme mnoho negativních zpráv o těžkém životě Rusů v táborech, kdy se k nim rakouští důstojníci nechovali dobře. Během meziválečného období se do Československa dostává mnoho ruských emigrantů. V souvislosti s Ruskou pomocnou akcí, poskytnutou tehdejší Československou vládou, se jejich počet zvyšuje. Emigranti jsou finančně podporováni. V důsledku toho

začala vznikat kritika vlády českým obyvatelstvem. Situace se mění v roce 1938 a po vytvoření protektorátu Čechy a Morava, kdy se začaly vést záznamy o všech emigrantech.

V době druhé světové války se v Československu objevují první sovětské jednotky v roce 1944. Všichni očekávali příchod sovětských vojsk. Vojáci postupně osvobozovali města Moravy i Čech. Byli zde vítáni jako osvoboditelé a mnozí českoslovenští obyvatelé vojákům pomáhali. Ruští emigranti byly v tuto dobu zatýkáni a následně deportováni do SSSR. Pod vlivem těchto událostí komunita Rusů v Československu zaniká. Opět na tuto dobu nacházíme různorodá svědectví o vnímání sovětských jednotek.

Dalším významným rokem se stává rok 1968. V tento rok došlo k obsazení Československa převážně sovětskými vojáky. Zpočátku lidé nevěděli, co se děje, a měli strach. Sovětské vojáky zde nechtěli.

V rámci naší bakalářské práce jsme získali autentická svědectví dvou pamětníků, pana Josefa L. a paní Josefy L. na rok 1968. (Příloha č. 3. obsahuje fotografii z archivu pamětníků, která ilustruje zmíněné události). Taktéž se nám podařily dohledat paměti sovětského generálmajora a generála, kteří se osobně účastnili obsazování Československa. Vojáci okupovali Československo až do roku 1991. I zde uvádíme různorodá svědectví, která dokreslují vzniklou situaci jak ze strany československého obyvatelstva, tak i ze strany sovětských vojenských činitelů. Poslední podkapitola se věnuje období odchodu sovětských jednotek z Československa, které bylo dovršeno v roce 1991. Česká společnost dlouhou dobu očekávala, a tudíž i s radostí přivítala tuto událost. V neposlední řadě zmiňujeme i některé doložené problémy, které vznikaly ze strany sovětských vojáků v průběhu pobytu v Československu.

Novým zjištěním se stalo to, že v 18. století a na začátku 19. století byla ruská vojska vnímaná podle dohledaných pramenů převážně pozitivně. Dobré vztahy mezi českými obyvateli a ruskými „návštěvníky“, zejména ruskými vojáky, začaly postupně chladnout. Tuto změnu sledujeme již od konce napoleonských válek. V průběhu staletí došlo k mnohým událostem, při kterých česká společnost přišla do kontaktu s ruskou kulturou. Na konci druhé světové války byli ruští vojáci vnímáni jako přátelé-osvoboditelé, v době sovětské okupace v roce 1968 na ně bylo pohlíženo jako na nepřátele-okupanty. Není tedy pochyb, že se čeští obyvatelé těšili, až přijde doba, kdy sovětské vojáky opustí jejich území a navrátí se do své vlasti.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce pojednává o vnímání pobytů ruských (sovětských) vojsk na našem území v průběhu několika staletí. Práce obsahuje mnoho dochovaných zmínek a pamětí o působení ruských (sovětských) vojenských jednotek na území Čech, Moravy a Slezska. Práce obsahuje čtyři kapitoly. V každé kapitole jsou nejprve shrnuty a chronologicky popsány události jednotlivých období. Dále jsou v kapitolách obsaženy jednotlivé vzpomínky a paměti tehdejší obyvatel na ruské návštěvy a pobyty, které někdy trvaly delší dobu.

První kapitola se zabývá nejstaršími dochovanými vzpomínkami o návštěvách Rusů v Českých zemích. Kapitola také obsahuje důležitá fakta vývoje ruské armády v 18. století. Druhá kapitola je zaměřena na celé období napoleonských válek, kdy převážně přes území dnešní Moravy několikrát procházela ruská vojska. Kapitola je dále členěna do podkapitol a je poněkud obsáhlá. Třetí kapitola je věnovaná 19. století a kontaktům s ruskou armádou a vojenskými činiteli. V této části se již objevují některé negativní postoje českého obyvatelstva v souvislosti s ruskou kulturou. Čtvrtá kapitola shrnuje celé 20. století a je dále členěna do podkapitol. Nejprve se zmiňujeme o konci první světové války a přílivu ruských zajatců do Českých zemí. Dále se zde objevují vzpomínky na emigrantský život ruských civilistů, konec druhé světové války, sovětskou okupaci a také i odchod sovětských vojsk z Československa.

Paměti, které se nám podařilo dohledat, byly většinou pozitivní, avšak od konce období napoleonských válek se již můžeme začít setkávat s některými rozporuplnými vzpomínkami na ruská vojska a ruskou kulturu obecně. V některých kapitolách se objevují i zmínky samotných ruských vojenských činitelů na jejich pobyty v Českých zemích.

Práce mimo jiné také obsahuje autentické svědectví pamětníků na události roku 1968. Dále je k práci vytvořena mapa Kutuzovova pochodu Moravou v 19. století. V práci lze najít také časovou osu v příloze č. 1., vytvořenou na základě dohledaných informací. V neposlední řadě práce obsahuje také přílohu č. 3. z archivu pamětníka Josefa L. na rok 1968.

Cílem práce bylo shrnout a porovnat veškeré jednotlivé vzpomínky a zejména ohlasy na vnímání ruské (sovětské) armády na našem území během několika staletí.

Klíčová slova: pobyty armády, paměti, ruská (sovětská) vojska, vnímání, armáda, České země

SUMMARY

This bachelor thesis discusses about perception of the stays of Russian (Soviet) army on our territory over several centuries. The work contains many preserved mentions and memories of the operations of Russian (Soviet) military units in Bohemia, Moravia and Silesia. The work contains four chapters. Each chapter first summarizes and describes chronologically the events of each season. Furthermore, the chapters contain individual memories and memories of the inhabitants of the time of Russian visits and stays, which sometimes take a long time.

The first chapter deals with the oldest preserved memories of Russians' visits to the Czech lands. The chapter also contains important facts about the development of the Russian army in the 18th century. The second chapter is focused on the entire season of the Napoleonic Wars, when mostly Russian troops passed through the territory of today's Moravia several times. The chapter is further divided into subchapters and is extensive. The third chapter is devoted to the 19th century and contacts with the Russian army and military officials. In this part, some negative attitudes of the Czech population in connection with Russian culture are already appearing. The fourth chapter summarizes the entire 20th century and is further divided into subchapters. We first mention the end of the First World War and the influx of Russian prisoners into the Czech lands. There are also memories of the emigrant life of Russian civilians, the end of World War II, the Soviet occupation and also the departure of Soviet troops from Czechoslovakia.

The memories we managed to find were mostly positive, but since the end of the Napoleonic Wars we can already begin to encounter some conflicting memories of Russian troops and Russian culture. In some chapters, there are also mentions of Russian military officials themselves on their stays in the Czech lands.

The work also contains authentic testimony of the witnesses to the events of 1968. There is also a map of Kutuzov's march through Moravia in the 19th century. In the work can also find a timeline created on the basis of traced information. Last but not least, the work also contains attachment from the archives of the witness Josef L. for the year 1968.

The aim of the work was to capture and compare all the individual memories and especially the responses to the perception of the Russian (Soviet) army in our country over several centuries.

Key words: military stays, memories, Russian (Soviet) troops, perception, army, Czech lands

РЕЗЮМЕ

Данная бакалаврская работа посвящена восприятию пребывания российских (советских) войск на территории Чехии на протяжении нескольких веков. Работа включает множество воспоминаний и свидетельств очевидцев об операциях русских (советских) войсках в Богемии, Моравии и Силезии. Бакалаврская работа состоит из четырёх глав. Каждая глава сначала обобщает и описывает в хронологическом порядке события каждого периода. Кроме того, главы содержат отдельные воспоминания и свидетельства местных жителей о пребывании русских войск.

Первая глава посвящена самым ранним воспоминаниям о русских войсках на чешской территории. Глава также содержит важные факты о развитии русской армии в XVIII веке. Вторая глава посвящена всему периоду наполеоновских войн, когда русские войска проходили в основном по территории Моравии. Глава далее разделена на подглавы. Эта глава несколько обширна, поскольку в данный период наблюдались активные контакты с российской армией.

Третья глава посвящена XIX веку и контактам с русской армией и военными чинами. В этой части упомянуто о том, что уже проявляются некоторые негативные взгляды чешского населения на русскую культуру.

Четвертая глава обобщает весь XX век и далее делится на подглавы. В первую очередь, упоминается окончание Первой мировой войны и приток русских пленных, которых размещали на чешской территории. Есть также воспоминания об эмигрантской жизни русских мирных жителей, об окончании Второй мировой войны, советской оккупации, а также об уходе советских войск из Чехословакии.

Воспоминания, которые нам удалось найти, были в основном положительными, но после окончания наполеоновских войн мы уже можем встретить и некоторые противоречивые воспоминания о русских войсках и русской культуре в целом. В работе помещены некоторые фрагменты воспоминаний нескольких русских военных деятелей.

Бакалаврская работа также представляет свидетельства о событиях 1968 года. Кроме того, для работы была создана карта похода Кутузова через Моравию в XIX веке. Работа включает временную ось, созданную на основе полученной информации. И последнее, но не менее важное: работа также содержит приложение из архива свидетеля Йозефа Л. за 1968 год.

Целью работы было обобщить и сопоставить отдельные воспоминания и отклики на пребывание в русской (советской) армии на нашей территории на протяжении нескольких веков.

Ключевые слова: пребывание военных на территории Чехии, воспоминания, русские (советские) войска, восприятие событий, армия, чешская территория

SEZNAM LITERATURY

AMORT, Čestmír. *Kutuzov a Napoleon na Moravě*. Praha: Horizont, 1971.

BARTÍKOVÁ, Helda a kol. *Galerie nesmrtelných, svazek 2*. Třebíč: Akcent, 1999. 342 s. ISBN 80-7268-002-1.

BERANOVÁ VAICOVÁ, Romana. BRUŽEŇÁK, Vladimír. *Ozvěny velké války: zajatecký tábor Jindřichovice 1915-1918 = Der Nachhall des großen Kriegs : das Gefangenelager Jindřichovice 1915-1918 = Echoes of the Great War : prison camp Jindřichovice 1915-1918*. Vyd. 1. Sokolov : Muzeum Sokolov, c2012. 96 s. : il. (některé barev.), portréty, faksim. [2. vydání 2018] ISBN:978-80-86630-20-5 (váz.).

BERNATT-RESZCZYŇSKÁ, Markéta. *Po válce zmizely z Československa stovky Rusů. Odvlekli je sovětsí agenti SMERŠ*. In: pametnaroda.cz [online]. 11.05. 2021. [cit. 19.02. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/stalo-se/po-valce-zmizely-z-ceskoslovenska-stovky-rusu-odvlekli-je-sovetsti-agenti-smers>.

BULÍNOVÁ, Libuše. II. světová válka v Přesíně. Vzpomínky pana Václava Houšky na 2. světovou válku. Oficiální stránky obce Čížkov. [online]. 23.01.2019. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <http://www.obeccizkov.cz/cs/presin/historie/ii-svetova-valka-v-presine/R84-A3238/>.

BĚLOŠEVSKÝ, Dimitrij, PAZDERKA, Josef, ed. *Invaze 1968: ruský pohled*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-87211-49-6.

BĚLOŠEVSKÁ, Ljubov (od.). *Kronika kulturního, vědeckého a společenského života ruské emigrace v Československé republice*. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2000-2001. ISBN 80-86420-04-3.

Časopis Matice moravské. Brno: Matice moravská, 1968, 87. ISSN 0323-052X.

Časopis Matice moravské. Brno: Matice moravská, 06.1984, 103(1-2). ISSN 0323-052X.

Časopis Matice moravské. Brno: Matice moravská, 2015, 134(1). ISSN 0323-052X.

Časopis Musea království Českého. Praha: Matice česká, 1898, 72. ISSN 1210-9746.

Čech: politický týdeník katolický. Praha: Antonín Schmitt, 05.04.1908, 33(95)

Čech: politický týdeník katolický. Praha: Antonín Schmitt, 13.02.1910, 35(43)

Česká revue: měsíčník Národní strany svobodomyšlné, věnovaný veřejným otázkám.

Praha: Edvard Beaufort, 1927, 20(3). ISSN 1801-125X.

Český lid: sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě. Praha: V. Šimáček, 1905, XIV. ISSN 0009-0794

ČERNÁ, Lidmila. Mamička chtěla, abychom to viděli na vlastní oči. [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/cerna-lidmila-20200219-0>.

ČERNÁ, Marie. 2015. Okupace, přátelská pomoc, devastace. Sovětská armáda 1968-1991 v paměti české společnosti. *Soudobé dějiny*. Praha. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. 2015, 22(3-4). ISSN 1210-7050.

ČÍŽEK, Rudolf. *Ztracené archivy 1968: 21. srpen 1968 v ulicích Prahy*. Praha: Naše vojsko, 2011. ISBN: 978-80-206-1186-4.

DVOŘÁK, Radovan. *Choceň: (patnáct Kapitol z Dějin Města)*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2000. ISBN: 80-86042-22-7.

FRANCEV, Vladimír Andrejevič. *Ruská vojska v Čechách: K 200. výročí: 1735 - 1935*. Praha: Svaz ruských válečných invalidů v republice Československé, 1935.

HEŘMÁNKOVÁ, Johana. Odsun sovětských vojsk po frenštátsku aneb My už je máme skoro na vagonech. 26.02.2021. In: pametnaroda.cz [online] © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 19.03. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/magazin/pribehy/odsun-sovetskych-vojsk-po-frenstatsku-aneb-my-uz-je-mame-skorona-vagonech>

CHOBOT, Lubomír. *Encyklopedie válečného zajetí a internace. O osudech internovaných a válečných zajatců v období novověku*. [online]. Dostupné z: <https://www.cervenkykriz.eu/files/files/cz/729/EVZ-I.pdf>

Invaze vojsk Varšavské smlouvy. In: pametnaroda.cz [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 19.03. 2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/invaze-vojsk-varsavske-smlouvy-1>

JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. III. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1867 do roku 1894*. 2., opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus).

JIRÁSEK, Josef. *Rusko a my. IV. díl: Dějiny vztahů československo-ruských od roku 1894 do roku 1914*. 2., opr. vyd. Praha; Brno: M. Stejskal, J. Stejskal, 1945 (Brno: Globus).

JIREČEK, Hermenegild. *Paměti města i kraje Vysokomýtského*. Ve Vysokém Mýtě: Herm. Jireček, 1886-1900.

KOBERNA, František. *Zákony o státním zřízení za Petra I. Velikého [online]*. Plzeň, 2014 [cit. 2022-01-29]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/dpburo/>. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická. Vedoucí práce JUDr. et Mgr. Vendulka Valentová.

KOPŘIVOVÁ, Anastasie. *Střediska ruského emigrantského života v Praze: (1921-1952)*. 1. vyd. Praha: Národní knihovna ČR, Slovanská knihovna, 2001. ISBN:80-7050-378-5.

LEDR, J.; SEDLÁČKOVÁ, B.; BARTOŠ, M. *Dějiny obce Malína*. napsal Josef Ledr; [k vydání připravili Božena Sedláčková, Martin Bartoš]. 2. vyd. Kutná Hora: Kuttna, 2002. ISBN:80-86406-24-5.

Lidová demokracie: orgán Československé strany lidové. Praha: Nakladatelství Lidová demokracie, 1949, 5. ISSN 0323-1143.

Lumír. 28.10.1852(43). ISSN 1212-0243.

MAHDAL, Milan. Mgr. *Vzpomínky dvou tršických pamětníků na konec II. světové války. Tršický zpravodaj*. Tršice [online]. 08.05.2020. [cit. 16.03.2022]. Upravil: Miroslav Rozkošný. Dostupné z: https://www.trstice.cz/zpravodaj/clanek.jsf?id=Vzpominky-dvou-trsicky-pametniku-na-konec-II.-svetovevalky&fbclid=IwAR0_RVdwushtq65todReCX7F4-drG58PRjgTo6argj4h_8ccglAaH1eYwoA.

MAINUŠ, František. Osvobození Československa ve vzpomínkách sovětských vojáků. *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 1975.

MODRLÁK, Michal. *Odras pobytu francouzských, ruských a rakouských vojsk na Moravě roku 1805 ve vybraných kronikách* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2021-12-12]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/18j9qe/>. Bakalářská práce. Univerzita Palackého Olomouc, Pedagogická fakulta. Vedoucí diplomové práce doc. Předsedou se stal Mgr. Radmila Švaříčková Slabáková, Ph.D.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 2.6.1909, 49(150, ranní vydání). ISSN 1214-1240.

PUTNA, Martin C. *Rusko mimo Rusko. Dějiny a kultura ruské emigrace 1917-1991*. Díl 1. Brno: Petrov, 1993.

PODZIMKOVÁ, Irena. *Člověk by se vždycky měl chovat tak, aby se nemusel stydět před svým svědomím*. [online]. © 2008-2022 Paměť národa. [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/podzimkova-irena20170515-0>.

Právo lidu. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1892 - 1948. ISSN 0862-5913.

ROUŠAR, Jaroslav. *Česká republika a její profesionální armáda*. 1. vyd. Praha: Agentura vojenských informací a služeb, 2006. ISBN: 80-728-312-2.

SAVICKÝ, Ivan. *Osudová setkání: Češi v Rusku a Rusové v Čechách 1914-1938*. Praha: Academia, 1999. ISBN: 80-200-0770-9.

SKENE, Alfred. *Vznik a rozvoj slovanského národního hnutí v Čechách a na Moravě v 19. století: historicko-polit. studie*. Přerov: A. Skene, 1893.

SLOVÁK, Alois. *Bitva u Slavkova: (s mapkou bojiště)*. V Brně: A. Slovák, 1897.

SVÁTEK, Josef. *Dějiny Čech a Moravy nové doby. Kniha třetí, Vladaření císaře a krále Leopolda I. Díl II*. V Praze: Nakladatel I. L. Kober knihkupectví, 1894. 451 s.

Světozor: světová kronika současná slovem i obrazem : časopis pro zábavu i poučení. Praha: J. Otto, 1908, 8(25).

ŠTĚRBA, Cyrill. *Z paměti města Josefova: od doby praehistorické až do samostatnosti státu Československého*. Josefov: F. Večeřa, 1926.

TEJCHMANOVÁ, Světlana. *Rusko v Československu: Bílá emigrace v ČSR 1917–1939*. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-57-7.

TOMEK, Prokop, PEJČOCH, Ivo. *Černá kniha sovětské okupace: Sovětská armáda v Československu a její oběti: 1968-1991*. Cheb: Svět křídel, 2015. ISBN 978-80-87567-73-9.

TOMEK, Prokop. *Dvacet tři podivných let pobytu sovětských vojáků v Československu*. In: vhu.cz [online]. 06.07. 2016, [cit. 22.03. 2022]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/dvacet-tri-podivnych-let-pobytu-sovetskych-vojaku-vceskoslovensku/>

TOMEK, Prokop. *Počátky i finále odchodu sovětských vojsk z Československa*. In: vhu.cz [online]. 25.06. 2013. [cit. 26.02. 2022]. Dostupné z: http://www.vhu.cz/pocatky-i-finale-odchodu-sovetskych-vojsk-zceskoslovenska/?fbclid=IwAR22zBsiZ6h-HyOzm08QtWiTJvj7qiAGuU42g_stMMiEmI7Kfzj0UOm8ffE.

ZEMAN, Pavel. *Pražský hrad v květnu 1945: Svědectví o průběhu Pražského povstání. Paměť a dějiny*. 2015, 8 (02), s. 67. Dostupné online [cit. 16.03.2022]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1502/067-076.pdf>.

СІЗОЈАЗЫЧНÉ ЗДРОЈЕ:

ВЛАСОВ. In: Большая российская энциклопедия. [online]. Министерство культуры Российской Федерации (2018). © 2005-2019. [cit. 16.03.2022].
Dostupné z: https://bigenc.ru/military_science/text/3824874.

ГУРЕЕВ, Егор Максимович. Великое посольство Петра I. [online]. ЭНЦИКЛОПЕДИЯ Всемирная история. [cit. 04.02.2022].
Dostupné z: https://w.histrf.ru/articles/article/show/vielikoie_posolstvo_pietra_i

ДУБЕНЮК, Николай. Как Кутузов потерял свой глаз. [online]. История РФ. 2019. [cit. 04.02.2022]. Dostupné z: <https://histrf.ru/read/articles/kak-kutuzov-potierial-svoi-ghlaz>

КУТУЗОВ, Михаил, Илларионович. *Сборник документов*. Том II. Москва: Воениздат. 1950-1956.

ПРАЖСКАЯ ОПЕРАЦИЯ 1945. In: *Большая российская энциклопедия*. [online]. Министерство культуры Российской Федерации. (2016). © 2005-2019. [cit. 16.03.2022].
Dostupné z: https://bigenc.ru/military_science/text/3165867.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1. Časová osa dle dohledaných informací.

Časovou osu jsme zpracovali na základě dohledaných informací a pamětí jako takové menší shrnutí celé práce.

▶ 1698	České země navštěvuje car Petr I.
▶ 1710–1712	České země opět několikrát navštěvuje car Petr Veliký, navštěvuje Karlovy Vary
▶ 1735	První zaznamenaný pobyt ruských vojáků – v okolí Plzně (po konci války o polské následnictví)
▶ 1735–1736	Další zaznamenaný pobyt ruských vojáků přes zimu v Kolíně (zpáteční cesta z Rýnského bojiště)
▶ 1799	Pobyty ruských vojsk v Praze, v Malíně – období napoleonských válek
▶ 1799	Kutuzov v Plzni: 16. - 18. prosince, navštěvuje také Prahu
▶ 1800	Suvorov s ruskými vojsky v Mýtě a v Praze – období napoleonských válek
▶ 1805	Kutuzov v Českých zemích – období Napoleonských válek
▶ 1813	Ruská vojska opět v Malíně, na cestě k Lipsku – období napoleonských válek
▶ 1815	Návštěva cara Alexandra I. v okolí Hluboké
▶ 1877	Prahu navštěvuje generál ze srbsko-turecké války Michal Gregorovič Černjajev
▶ 20. století	Mnoho Rusů zavítalo do českých lázní – Karlovy Vary, Mariánské Lázně
▶ 1908	Slovanský sjezd v Praze: generál Vladimír Volodimirov v Praze
▶ 1914–1918	Mnoho ruských zajatců na území Českých zemí
▶ od roku 1917	Od únorové revoluce 1917, která proběhla v Rusku odchází obyvatelé Ruska do Českých zemí – období přílivu prvních emigrantů
▶ 20. léta	Další vlna ruské emigrace díky Ruské pomocné akci pořádané českou vládou

Příloha č. 2. Mapa Kutuzovova pochodu Moravou v roce 1805

V rámci bakalářské práce jsme se rozhodli vytvořit mapu pochodu ruských vojsk z 19. století. Místa, která jsou vyznačená na mapě, jsou města, ve kterých jsme dohledali paměti týkající se tohoto pochodu. Jedná se o města, o nichž byla nějaká zmínka na tento pochod, či samotného Kutuzova. Přesněji se tedy jedná Kutuzovův pochod z Rakouských zemí na území Moravy. Kutuzov zde provedl svůj slavný „ústupový manévr“, když ustupoval francouzským jednotkám. V rámci pochodu, chcete-li ústupu, proběhla jedna z věhlasných bitev, o které jsme se v práci taktéž zmínili v kapitole č. 2.2.5., bitva u Slavkova.

Pokusili jsme se tedy vytvořit mapu 19. století. O tomto pochodu jsme byli schopni dohledat mnoho informací, a nakonec jsme přistoupili k vytvoření historické mapy, které nám poskytuje web <https://en.mapy.cz/zakladni?x=13.1997000&y=49.7187000&z=11>.

Zdroj: mapy.cz

Města, kterými Kutovova armáda procházela:

1. Chvalovice, 2. Znojmo, 3. Lechovice, 4. Pohořelice, 5. Židlochovice, 6. Vojkovic, 7. Rajhrad, 8. Chrlice, 9. Tuřany, 10. Šlapanice, 11. Rousínov, 12. Vyškov, 13. Drysice, 14. Žešov, 15. Olšany, 16. Prostějov, 17. Olomouc, 18. Drysice, 19. Vyškov, 20. Luleč, 21. Kučerov, 22. Slavkov u Brna.

Foto 1: Rok 1968 v ulicích Plzně